

School of Business

Kauppatieteiden kandidaatintutkielma

Yritysjuridiikka

**SOPIMUSSAKKO SUORITUKSEN TURVAAMISKEINONA
VENÄJÄLLÄ – TARKASTELUA SUOMALAISEN YRITYKSEN
NÄKÖKULMASTA**

Miia Piirainen 0296541

Tarkastaja: Pia Hurmelinna-Laukkanen

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUSKOHTEESTA.....	2
1.2 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄ	4
2. ULKOMAANKAUPPATRANSAKTIOIDEN OIKEUDELLINEN SÄÄTELY VENÄJÄLLÄ	5
2.1 LAINSÄÄDÄNTÖ	5
2.1.1 Yritystoimintaa koskevan lainsäädännön nykytilanne.....	5
2.1.2 Venäjän kansainvälinen yksityisoikeus	7
2.1.3 Yritystoiminnassa käytettävien sopimusten oikeudellinen sääntely Venäjällä verrattuna Suomen sopimusoikeuteen	8
2.2 VENÄLÄINEN TUOMIOISTUINMENETTELY	11
2.3 VENÄLÄISTEN SUHTAUTUMINEN LAKIIN	13
3. VENÄJÄN KAUPAN RISKIT JA RISKIENHALLINTA	14
3.1 VENÄJÄÄN LIIKETOIMINTA-ALUEENA LIITTYVÄT YLEISET RISKIT	14
3.2 SOPIMUSRISKIT	16
3.4 RISKIENHALLINTA.....	17
3.4.1 Riskienhallinta osana yritystoimintaa.....	17
3.4.2 Sopimusriskien hallinta.....	19
4. RISKIENHALLINTA SUORITUKSEN TURVAAMISKEINOJEN AVULLA	20
4.1 SUORITUKSEN TURVAAMISKEINOT	20
4.2 SOPIMUSSAKKO.....	22
4.2.1 Sopimussakon funktiot	22
4.2.2 Sopimusperusteinen sopimussakko	26
4.2.3 Lakiperusteinen sopimussakko.....	27
4.2.4 Sopimussakon laskenta.....	28
4.2.5 Sopimussakon kohtuullistaminen	29
4.3 OIKEUSTAPAUS SOPIMUKSEN OLENNAISISTA EHDOSTA JA SOPIMUSSAKOSTA	29
5. SOPIMUSSAKON TEHOKKUUS SUOMALAISYRITYKSEN NÄKÖKULMASTA.....	31
5.1 SUOMEN JA VENÄJÄN VÄLINEN KAUPPA	31
5.1.1 Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitys.....	31
5.1.2 Venäjään liittyvät riskit suomalaisten yritysjohtajien näkökulmasta.....	32
5.2 SOPIMUSSAKON KÄYTTÖMAHDOLLISUUDET	33
5.2.1 Tarve sopimuksellisille ja lainsäädännöllisille riskienhallintakeinoille.....	33
5.2.2 Sopimussakko Venäjällä ja Suomessa.....	34
5.2.3 Sopimusperusteisen sopimussakon käyttö Venäjän kaupassa	35
5.3 SAATAVIEN PERINTÄ VENÄJÄLLÄ	36
6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	38

1. JOHDANTO

Vuoden 1998 talouskriisin jälkeen Venäjän talous kääntyi kasvuun ja bruttokansantuote on sen jälkeen kasvanut vuosittain noin 6-7 % (Finpro 2008). Erityisesti 2000-luvun alku on ollut Venäjä – kiinnostuksen aikaa. Myös suomalaisten yritysten kiinnostus Venäjän kauppaa kohtaan on lisääntynyt entisestään. Öljyn hinnan nousu on luonut vaurautta Venäjälle ja rauhoittanut maan poliittista tilannetta. UNCTADin (United Nations Conference On Trade And Development) (2007) julkaiseman ”World Investment Prospects Survey 2007–2009” – tutkimuksen mukaan Venäjä on noussut maailman neljänneksi kiinnostavimmaksi investointien kohdemaaksi. Venäjän talous tarjoaakin monipuolisia mahdollisuuksia taloudelliseen yhteistyöhön. Kotimaanmarkkinoiden vetovoimasta huolimatta myös venäläiset ovat havahtuneet ulkomaankaupan harjoittamisen tuomiin mahdollisuuksiin.

Venäjällä kaupankäynnin luonne on muuttunut radikaalisti, sillä neuvostoaikoina siviilioikeudelliset suhteet säänneltiin sopimusten sijaan pitkälti suunnitelmilla (Tiri 2007). Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen kaupankäynti maiden välillä on hyvää vauhtia alkanut kehittyä normaaliksi, monimuotoiseksi, kahden naapurivaltion väliseksi kaupaksi (Moijanen 2006). Kaupankäynnin luonteen muuttuessa on kuitenkin tullut esiin useita asioita, joita kauppakumppaneiden tulisi huomioida harjoittaessaan yhdessä liiketoimintaa. Maiden erilaisten historiallisten taustojen seurauksena sekä suomalaisen että venäläiseen liiketoimintaan ovat muokkautuneet omat pelisääntönsä ja luonteenpiirteensä. Lisäksi maiden sopimuslainsäädäntöön liittyy omat erikoispiirteensä.

Pietarilaisen ZAO Media Press – yhtiön pääjohtajan Igor Danilovin sanoin Venäjällä saattaa olla vielä vaikeaa tehdä bisnestä. Tämä ei hänen mukaansa koske vain ulkomaalaisia yrityksiä, vaan yhtäläillä myös venäläisiä. Hän uskoo tilanteen kuitenkin selkeästi parantuneen ja näkee suomalaiset yritykset erityisen hyvässä asemassa, sillä ne tuntevat Venäjän kaupan pelisäännöt paremmin kuin yritykset yhdessäkään muussa Euroopan maassa. Danilov pitää yhtenä Venäjän suurimpana ongelmana professionalismien puutetta, mikä koskee johtajuutta niin liike-elämässä kuin hallinnossa. (Turunen 2006c) Nyttemmin myös liiketaloudellista koulutusta on

kuitenkin alettu arvostaa, mikä toivottavasti helpottaa osaltaan liiketoiminnallista yhteistyötä.

Vaikka Venäjällä asiat eivät toimikaan samalla tavalla kuin monissa läntisissä markkinatalousmaissa, siitä ollaan yleisesti samaa mieltä, että ajattelutavat ja käytäntö kaupankäynnissä ovat muuttuneet parempaan suuntaan. Yksi muuttumattomista tekijöistä on kuitenkin henkilökohtaisten suhteiden merkitys - Venäjällä organisaatiot eivät tee kauppaa, vaan nimenomaan henkilöt (Turunen 2006b). Tutustumisen ja tutuksi tulemisen venäläisen liikekumppanin kanssa voidaan yhä katsoa olevan erityisen tärkeää. Venäläisillä on oma vahva verkostonsa ja tämän verkostotalouden merkitys maassa on hyvin suuri. Vanha sanonta kuuluu, että "Venäjällä mikään ei toimi, mutta kaikki järjestyy". Tämä tarkoittaa, että asiat kyllä etenevät, mutta tulee tuntee sekä paikalliset toimintatavat että oikeat ihmiset. (ERMS Fimera Oy 2008)

Suomea taas pidetään perinteisesti melko helppona liiketoimintaympäristönä, koska täällä on voitu luottaa siihen, että asiat hoituvat kuten pitääkin. Suomalaiset tiedostavat ainakin osittain Venäjään liittyvän tiettyjä riskitekijöitä, mutta se kuinka niitä voisi pienentää, ei välttämättä aina ole tiedossa. Tässä tutkielmassa käsitelläänkin nyt yhtä suorituksen turvaamiskeinoa, sopimussakkoa, ja pohditaan sen tehokkuutta sekä erilaisia käyttövaihtoehtoja.

1.1 Tutkimuskohteesta

Tämän kandidaatintutkielman pääkohteena on siis sopimussakko suorituksen turvaamiskeinona Venäjällä. Tutkimuskohde on hyvin ajankohtainen, koska kiinnostus Venäjän kauppaa kohtaan näyttää lisääntyvän edelleen. Venäjään markkina-alueena liittyy kuitenkin tiettyjä epävarmuus- ja riskitekijöitä, joten yritysten kannalta on tärkeää tietää, miten näitä riskejä on mahdollista pienentää tai hallita.

Ensin on hyvä selvittää hieman perusasioita siitä, miten ulkomaankauppatransaktioiden oikeudellinen säätely eroaa toisistaan Venäjällä ja Suomessa. Venäjän kauppaa harjoittavien yritysten on tärkeää perehtyä Venäjän

kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiin, sillä ne sisältävät muun muassa ulkomaankauppatransaktion muotoa koskevia sääntöjä sekä osoittavat sopimussuhteeseen kussakin tapauksessa sovellettavan lain. Lisäksi on tunnettava Venäjän sopimuslainsäädäntöä ja sen erikoispiirteitä Suomen sopimuslainsäädäntöön verrattuna. Mikäli yritys ei ole tietoinen venäläisestä lainsäädännöstä, voi huolimattomasti tehdystä sopimuksesta aiheutua myöhemmin ongelmia. Nämä ovat sellaisia tekijöitä, jotka kuuluvat ulkomaalaisen sopimuskumppanin mukanaan tuomiin sopimusriskeihin. Ne ovat kuitenkin vältettävissä perehtymällä näihin säännöksiin ja käyttämällä tarvittaessa asiantuntijan apua. Venäläisillä on myös hieman poikkeuksellinen suhtautuminen lakiin, mikä osaltaan vaikuttaa sen tehokkuuteen yritystoimintaa säätelevänä instituutiona. Venäjän oikeusjärjestelmän keskeisimpien ongelmien katsotaankin liittyvän tähän syvään kuiluun lainsäädännön ja käytännön välillä. Tälle on etsitty selitystä maan historiasta ja osittain tehottomaksi jääneestä tuomioiden täytäntöönpanojärjestelmästä.

Suorituksen turvaamiskeinot liittyvät kiinteästi riskeihin ja riskien hallintaan, joista tutkielmassa on oma kappaleensa. Tutkielmassa on haluttu käsitellä sekä Venäjään liiketoiminta-alueena yleisesti liittyviä riskitekijöitä, että erityisesti sopimusriskejä. Ensiksi mainitut sisältävät tekijöitä, jotka on arvioitu ongelmallisiksi yritystoiminnan harjoittamiselle Venäjällä. Sopimusriskit puolestaan koskevat kuhunkin tapaukseen läheisemmin liittyviä ongelmia. Suorituksen turvaamiskeinot ovat joko lakimääräisiä tai sopimuksessa määriteltäviä erityiskeinoja, joiden avulla on tarkoitus estää sopimusrikkomusten esiintyminen ja vaikuttaa sopimuskumppanin käyttäytymiseen. Käsittelen tutkielmassa sopimussakkoon liittyviä yleissäännöksiä ja sen eri funktioita. Lopuksi pohdin löytämäni aineiston perusteella sopimussakon käyttömahdollisuuksia ja tehokkuutta suomalaisen yrityksen näkökulmasta.

1.2 Tutkimusongelma ja tutkimusmenetelmä

Tutkielmassa vertaillaan Venäjän ja Suomen sopimusoikeutta sekä sopimussakkosäätelyä pääpiirteittäin. Aihepiiriä tarkastellaan erityisesti suomalaisten yritysten kannalta. Tutkimusongelmani olen määritellyt seuraavasti: ”Onko sopimussakkoehdon käyttäminen Venäjän kaupassa todella tehokasta?”. Tarkoituksena ei ole päätyä yksiselitteiseen ”kyllä” tai ”ei” – vastaukseen, vaan pohtia sopimussakkoehdon tehokkuutta eri tilanteissa sekä siihen vaikuttavia tekijöitä.

Riskienhallinta lähtee siitä, että yritys tiedostaa olemassa olevat riskit. Tutkimusongelmani kannalta relevanttia tietoa ovatkin oikeusdogmaattisen näkökulman lisäksi myös Venäjän kauppaan liittyvät yleiset riskit ja pelisäännöt. Kun riskitekijät tiedetään, voidaan arvioida riskin suuruus ja siirtyä miettimään, mitkä olisivat tarkoituksenmukaisia keinoja sen pienentämiseen. Sopimussakkoehto on mahdollista määritellä kuhunkin tapaukseen tarkoituksenmukaisella tavalla ja vaikuttaa siten osaltaan sen tehokkuuteen suorituksen turvaamiskeinona.

Tutkielma on tehty kirjallisuuskatsauksena ja siinä on käytetty tutkimusmenetelmänä sekä oikeusdogmatiikkaa että oikeustaloustieteellistä näkökulmaa. Aarnion (1986) mukaan oikeusdogmatiikan eli lainopin tarkoituksena on selvittää oikeussääntöjen sisältöä sekä tulkita ja systematisoida oikeussäännöksiä. Tutkielmassa tämä tulee esiin erityisesti Venäjän kansainvälistä yksityisoikeutta sekä Venäjän ja Suomen sopimusoikeutta vertailevan kappaleen kohdalla. Oikeustaloustiede puolestaan mahdollistaa aiheen monipuolisemman tarkastelun ja muun muassa lainsäädännön vaikutusten analysoinnin taloustieteellisin apuvälinein (Heimonen & Määttä 1997). Pyrkimyksenäni on tuoda aiheen käsittelyyn uutta näkökulmaa poikkitieteellisen tutkimusotteen avulla. Tutkielmassa hyödynnetään siis oikeustieteellisen näkemyksen lisäksi myös kauppatieteellistä näkemystä.

2. Ulkomaankauppatransaktioiden oikeudellinen säättely Venäjällä

Kun suomalainen yritys harjoittaa liiketoimintaa Venäjällä tai venäläisen yrityksen kanssa, tulee yrityksen olla tietoinen Venäjän lainsäädäntöön ja tuomioistuinmenettelyyn liittyvistä perusasioista. Tällöin syntyy usein tilanne, jossa sopimuksen toisena osapuolena on venäläinen yritys, ja sekä Suomen että Venäjän oikeuden näkökulmasta yritys tekee oikeustoimen ulkomaisen yrityksen kanssa. Valtionsisäisen oikeuden näkökulmasta katsottuna kansainvälisen elementin olemassaolo aiheuttaa säättelylähdevaihtoehdoiltaan paljon monimutkaisemman ilmiön kuin valtionsisäinen oikeustoimi. Tämän vaikutukset riippuvat kuitenkin siitä, miten kummankin maan kansainvälisessä yksityisoikeudessa suhtaudutaan kansainvälisen elementin sisältävään sopimukseen. (Orlov 1996) Venäjän kauppaa harjoittavan yrityksen kannalta on välttämätöntä tutustua Venäjän kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiin. Lisäksi on hyvä tietää yksityiskohtaisemmin yritystoiminnassa käytettävien sopimusten oikeudellisesta sääntelystä ja miten se eroaa Suomen sopimusoikeudesta.

2.1 Lainsäädäntö

2.1.1 Yritystoimintaa koskevan lainsäädännön nykytilanne

Yritystoimintaa koskevaa oikeutta on yritetty Venäjällä muuttaa radikaalisti, ja siinä on osittain onnistuttukin. Keskeisin muutos on ollut se, että yritysten väliset sopimukset solmitaan nyt etupäässä itsenäisesti. (Orlov 1996) Oikeusreformi käynnistettiin Venäjällä jo lokakuussa 1991. Se voidaan jakaa kahteen osaan: lainsäädännön uudistamiseen ja tuomioistuinlaitoksen kehittämiseen. Lakiuudistusten tahti oli kovimmillaan presidentti Putinin aikana vuosina 2001 – 2002. Oikeuslaitoksen kehittämisen tavoitteena on ollut sen tehokkuuden lisääminen. Venäjän kehitys oikeusvaltiona on mennyt selvästi eteenpäin, vaikka viime aikoina on esiintynyt myös joitain huolestuttavia piirteitä. Myös Venäjän viranomaiset itse

toteavat, että oikeus- ja yhteiskuntajärjestelmän kehittäminen on vielä muutosvaiheessa. (OMJU 2004:3)

Ongelmana ei tällä hetkellä ole lainsäädännön riittämättömyys vaan pikemminkin sen liiallinen määrä. Pyrittäessä saavuttamaan sama lainsäädännöllinen taso länsimaisten kauppakumppaneiden kanssa uutta lainsäädäntöä alettiin saattamaan voimaan Venäjällä niin nopeassa tahdissa, että ristiriitaiselta lainsäädännöltä ei ole voitu välttyä. Uutta lainsäädäntöä säädettäessä ei ole pystytty huolehtimaan siitä, että uuden lain kanssa ristiriitainen, aikaisemmin säädetty laki, olisi kumottu. Tämä on osaltaan vaikuttanut Venäjän lainsäädännön sekavuuteen sekä sen soveltamiseen liittyvään epävarmuuteen. (Tiri 2007)

Riskeistä huolimatta lainsäädännön ja yhteiskunnan kehitys alkavat Surakan (2008) mukaan jo näkyä paikoittain vakiintuneina käytäntöinä Venäjällä, mikä selkeyttää maahan suuntautuvia operaatioita. Tiettyihin lainsäädännön tulkintoihin voi jo luottaa ja sopimuksia solmiessa sekä liiketoimia suunnitellessa jonkinlaisia taustaselvityksiä on mahdollista tehdä. Se antaa ennustettavuutta. Vaikka kaikki ei toimikaan vielä täydellisesti, on Venäjän infrastruktuuri nyt kypsempi lakien noudattamiselle kuin koskaan aikaisemmin. Erityisesti isommissa kaupungeissa vakaa lainsäädäntö vähentää viranomaisten ja sopimusosapuolien mielivaltaa huomattavasti.

Yleisesti ottaen Venäjän oikeusjärjestelmä on siis saavuttanut vakautta, mutta käytännön eroavuuksiakin löytyy. Muun muassa juoksevaa juridiikkaa, kuten rekisteröintejä ja viranomaisilmoituksia, on Venäjällä enemmän kuin Suomessa. Tärkeää on, että nämä virallisuudet hoidetaan ajoissa ja asiallisesti, sillä ongelmatilanteissa ja jälkikäteen korjailuissa kulut voivat nousta korkeiksi. (Surakka 2008)

Ylipäänsä Venäjän toiminnoissa korostuu paikallisen juridiikan ja kulttuurin tuntemuksen tärkeys. Hyvän juridisen selvityksen tekeminen ja sen ymmärtäminen, mitkä asiakirjat ovat tärkeitä ja mitkä eivät, edellyttää että tuntee Venäjää. Lisäksi vaaditaan toimialan tuntemusta myös juridisella puolella. Tärkeää on löytää oikeat ihmiset oikeisiin vaiheisiin ja osata pyytää neuvoja silloin kun oma asiantuntemus ei

enää riitä. Mitä isompi hanke, sitä oleellisemmaksi nouseekin neuvonantajien rooli. (Surakka 2008)

2.1.2 Venäjän kansainvälinen yksityisoikeus

Venäjän kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset sisältyvät Siviilikaaren (GK) kolmanteen osaan. Siviilikaaren oman otsikoinnin mukaan nämä normit on sijoitettu jaksoon VI (Kansainvälinen yksityisoikeus). Näitä Venäjän kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjä sovelletaan kansainvälisluonteisiin siviilioikeudellisiin suhteisiin eli muun muassa tapauksiin, joissa suomalainen yritys harjoittaa liiketoimintaa venäläisen yrityksen kanssa. Säännöissä määrätään yksityiskohtaisesti tapaukset, milloin sovellettavaksi tulee Venäjän oikeus ja milloin puolestaan ulkomaan oikeus. Jos Venäjä on liittynyt johonkin kansainväliseen sopimukseen, tämän määräykset syrjäyttävät Venäjän oikeudessa kysymykseen tulevat siviilioikeudelliset normit (PL 15.4 art.). (Orlov 2002)

Yksinkertaistetusti voidaan todeta, että venäläisen ja suomalaisen yrityksen välisessä liiketoiminnassa voidaan sopia käytettäväksi joko Venäjän tai Suomen lakia tai jonkin kolmannen valtion lakia. Lakiviittauksen tulee olla suoraan ilmaistu tai selvästi ilmetä sopimusehdoista tai asianhaarojen kokonaisuudesta (GK 1210.2 art.). Sopimuspuolet voivat paitsi viitata valitsemansa maan lakiin myös sopia, että heidän välisensä suhteet määräytyvät kansainvälisten kaupallisten sopimusten periaatteiden tai kansainvälisten kauppatapojen tai yleisten oikeusperiaatteiden (lex mercatoria) mukaisesti. Mikäli sopimuksessa ei ole sovittu sovellettavasta laista, ja sen määrittäminen Venäjän kansainvälisen yksityisoikeuden normien perusteella on mahdotonta, ratkaistaan tämä kysymys läheisimmän liittymän periaatteen mukaisesti (GK 1186.2 art.).

Yritystoimintaa koskeva Venäjän kansainvälisyksityisoikeudellinen säätely perustuu ulkomaankauppatransaktion ja ulkomaantaloustransaktion käsitteisiin, joiden avulla kansainvälisen elementin sisältävä sopimus erotetaan valtionsisäisestä sopimuskäytännöstä. Näiden sääntöjen mukaan venäläisten oikeushenkilöiden ulkomaantaloustransaktion muoto määräytyy riippumatta sen tekopaikasta Venäjän

lainsäädännön mukaisesti (GK 1209.2 art.). Myös muut henkilöstatuuttiin kuuluvat kysymykset, kuten venäläisen kauppakumppanin oikeus(toimi)kelpoisuus, ratkaistaan Venäjän lain perusteella. Lisäksi se, että sopimuspuolet eivät voi lakiviittauksella syrjäyttää Venäjän lainsäädännön imperatiivisten normien soveltamista, vaan niitä on sovellettava riippumatta sopimussuhteeseen muuten sovellettavasta laista, rajoittaa osapuolten sopimusvapautta. Ulkomaankauppatransaktion osapuolten sopimusvapaus, koskien heidän velvoitteidensa sisältöä, on kuitenkin periaatteessa lähes rajaton. (Orlov 1996)

Keskeisimpänä erona Suomen oikeuteen verrattuna voidaan pitää sitä, että Venäjän oikeudessa kansainvälisluonteista sopimusta koskevat tiukat kirjallisen muodon vaatimukset. Ulkomaankauppatransaktioille on Venäjän oikeudessa säädetty pakollinen kirjallinen muoto, jonka noudattamatta jättämisestä seuraa oikeustoimen pätemättömyys (GK 162.3 art.).

2.1.3 Yritystoiminnassa käytettävien sopimusten oikeudellinen sääntely Venäjällä verrattuna Suomen sopimusoikeuteen

Venäjän sopimusoikeudelliset säännöt on sisällytetty pääosin siviilikaareen ja ne voidaan katsoa edistysaskeleeksi yritysten tekemiä sopimuksia koskevassa oikeudellisessa sääntelyssä Venäjällä. Toisaalta, vaikka se on tuonutkin Venäjän siviilioikeuteen uusia käsitteitä ja jopa olennaisia muutoksia, on maan siviilioikeudesta edelleen löydettävissä monia Neuvostoliiton aikaisia lähtökohtia. Enemmistö Venäjän sopimusoikeudellisista normeista perustuu yleisesti käytettyihin käsitteisiin, ja monet muun muassa kontinentaalissa oikeudessa tunnetut oikeudelliset instituutiot näyttävät saaneen joko suoraan lainatun tai modifioidun vastineen Venäjän sopimusoikeudessa. Yleisesti katsottuna Venäjän sopimusoikeudelliset normit näyttävätkin täyttävän sopimusoikeudellista sääntelyä koskevat minimivaatimukset, ja myös suomalaisen yrityksen odotukset sen suhteen, miten sopimusoikeuden pitää olla periaatteessa säädelty. (Orlov 1996)

Orlov (1996) toteaa monilla Venäjän sopimusoikeudellisilla säännöillä olevan vastineensa Suomen sopimusoikeudessa. Kummankin maan oikeudessa

lähtökohtana on paitsi sopimusvapaus myös sopimussidonnaisuus. Sopimus edellyttää yksimielisyyttä ja synnyttää sitovan oikeudellisen suhteen sen osapuolten kesken ja mikäli sopimusvelvoitteita rikotaan, sopimuspuolella on oikeus kummassakin maassa kohdistaa sopimuksen rikkojaan sopimusoikeudellisia seuraamuksia. Yhtäläisyyttä on löydettävissä myös tutkielmassa käsiteltävän sopimussakon käsitteistä. Tarkempi tarkastelu tosin osoittaa Suomen ja Venäjän sopimusoikeudessa eroja, myös edellä mainituissa käsitteissä ja säännöissä.

Yritystoiminnassa käytettäviin sopimuksiin kuuluu Venäjällä omat erikoisuutensa. Ensinnäkin yritysten välisiä sopimuksia koskee tavallisia sopimuksia laajempi sopimusvapaus. Yritystoimintaan liittyvissä velvoitteissa voidaan siviilikaaren mukaan sopimuksella määritellä ne tapaukset, jolloin vetäytyminen velvoitteesta ja sen ehtojen muuttaminen on mahdollista, edellyttäen ettei laki tai velvoitteen luonne muuta vaadi (GK 310 art.). Toisaalta yritystoimintaan liittyvissä velvoitteissa solidaarisuus on presumoitu ja siihen liitetään ankara vastuu, jonka ainoastaan ylivoimainen este voi poistaa tai rajoittaa. Tämä sääntö on kuitenkin Venäjän oikeudessa dispositiivinen eli vastuuta voidaan rajoittaa sopimuksella mutta myös lailla, ellei kyseessä ole tahallinen sopimusrikkomus, jolloin vastuun poistava sopimusehto on mitätön (GK 401 art.).

Oikeuslähteiden suhteen Venäjä eroaa Suomesta jonkin verran. Suomen oikeudessa sopimuksen säätelyn lähteinä ovat kirjoitetut normit ja liiketavat, kuten Venäjän oikeudessa, mutta myös tavanomaiset normit, yleiset periaatteet sekä ennakkotapaukset. (Hemmo 2006) Venäjän sopimusoikeudessa sen sijaan on omaksuttu lakipositivistiset lähtökohdat. Se perustuu ensisijaisesti lain kirjoitettuihin normeihin, joissa keskeisellä sijalla ovat abstraktitason käsitteet ja yleissäännöt. Erona monen muun maan lainsäädäntöön on se, ettei oikeuskäytäntöä pidetä Venäjällä virallisena oikeuslähteenä. Korkeimpien tuomioistuinten ratkaisuille tunnustetaan kuitenkin tietty prejudikaattiarvo. (Orlov 1996)

Hemmon (2006) mukaan Suomen oikeudessa sopimusten tulkinnassa tavoitellaan ennen kaikkea joustavuutta ja priorisoidaan sopimuspuolten käsitykset paitsi sopimuksen syntymisestä myös sen sisällöstä. Vastaavasti Orlov (1996) toteaa Venäjän oikeudessa lähdettävän ensisijaisesti siitä, mitä sopimuksessa lukee ja

sopimuspuolten tahdon selvittäminen on tarkoitettu ainoastaan toissijaiseksi tavaksi lähestyä sopimuksen tulkintaa. Ongelmatilanteessa pieniinkin muutoseikkoihin puututaan, vaikkei niillä olisi asian suhteen oleellista merkitystä. Tämä on hyvä muistaa sopimusta laadittaessa: sopimuksesta tulee tehdä mahdollisimman selvästi tulkittava ja siinä tulee ilmaista kaikki olennaiset asiat. Orlovin mukaan oikeusvarmuuden kannalta voidaan sinänsä pitää myönteisenä, että sopimuksen syntyminen ja sen sisältö eivät Venäjällä ole kovin paljon tulkintasääntöjen varassa ja sopimuspuolet voivat luottaa sopimuksen tekstistä ilmenevään oikeuksien ja velvollisuuksien järjestelyyn. Toisaalta läntisissä markkinatalousmaissa oikeudelliselta säätelyltä odotetaan nykyään muutakin, muun muassa oikeussuojaa, joka on toteutunut hyvin heikosti Venäjän yritystoimintaan liittyvien sopimuksien oikeudellisessa säätelyssä.

Suomessa sopimuksentekoa koskevat säännöt ovat yleisiä ja hyvin joustavia. Vaikka Venäjälläkin sopimuksenteko on yleensä vapaamuotoista, yritysten väliset sopimukset on kuitenkin tehtävä kirjallisesti ja ulkomaankauppasopimukset jopa pätemättömyyden uhallä. (Orlov 1996) Suomen oikeudessa ei tällaista muotopakkoa ole. (Hemmo 2006) Venäläisen kansainvälisen välimiesoikeuden käytännössä on johdonmukaisesti noudatettu sääntöä, että riippumatta siitä, minkä maan lakia sopimussuhteeseen on sovellettava, mikäli sen osapuolena on venäläinen henkilö, kirjallista muotoa on noudatettava paitsi sopimusta tehtäessä myös sitä muutettaessa ja peruutettaessa (Orlov 2001b).

Orlov (1996) löytää myös sopimusoikeudellista vastuuta koskevista säännöistä paljon eroja. Venäjän lain dispositiivisissa normeissa tarjotaan ensisijaiseksi suojakeinoksi sopimusrikkomusta vastaan vetäytymistä omasta suorituksesta. Suomessa tunnettua mahdollisuutta vetäytyä sopimuksesta lakanneen intressin johdosta, Venäjällä ei kuitenkaan tunneta. Sopimuksen purku taas on tarkoitettu Venäjällä tilanteisiin, jolloin on tapahtunut olennainen sopimusrikkomus. Yleisesti ottaen sopimusrikkomusten seuraamusten luettelo on Suomessa laajempi ja jossain mielessä myös ehkä tehokkaampi kuin Venäjällä, sillä esimerkiksi hinnanalennusta koskeva vaatimus ei edellytä tuottamuksen näyttämistä toteen. Lisäksi vastuusta vapauttavia perusteita koskevat säännöt ovat monissa tapauksissa erilaisia.

Venäjän lainsäädännössä sopimuksen purkamisen rinnalla tunnetaan mahdollisuus sopimuksen muuttamiseen. Suomessa sopimusta voidaan puolestaan sovittelaa (kohtuullistaa). Venäjän sopimusoikeudessa on kuitenkin asetettu erityisen korkea kynnys sopimuksen muuttamiselle (GK 450–453 art.), ja sitä pidetään poikkeuksellisenä toimenpiteenä. Sopimus voidaan muuttaa ainoastaan, jos sille ensimmäisenä vaihtoehtona oleva purkaminen on sopimaton joko kohtuuttomana tai yhteiskunnallisten intressien vastaisena. (Orlov 1996) Suomalaisen yrityksen kannalta tämä kuulostaa hieman vieraalta ajatukselta, sillä Suomessa lähtökohtana pidetään sitä, että sopimukset pyritään pitämään, ja näin ollen sopimuksen sovittelua pidetään ensisijaisena vaihtoehtona sen purkamiseen nähden. Venäjälle ominainen korkea kynnys sopimuksen muuttamiseen ei kuitenkaan koske sopimussakkoa, jonka kohtuullistamisessa pidetään relevanttina ainoastaan sen suuruutta (Orlov 1996).

Suomen ja Venäjän sopimusoikeutta vertaillen havaitsee, että hyvin monet Suomen sopimusoikeuden käsitteet ja instituutiot tunnetaan myös Venäjän oikeudessa. Kysymys ei kuitenkaan ole suorasta lainauksesta, vaan näyttää pikemminkin siltä, että kummankin maan oikeuteen ovat vaikuttaneet samat lähteet. Jotta Venäjällä yritystoiminnassa käytettävä sopimus syntyisi, sen on oltava kirjallisessa muodossa ja vastattava tarkasti lain asettamia vaatimuksia. Suomessa taas sopimus nähdään pikemminkin sopimussuhteiden joustavana järjestelyinä. (Orlov 1996) Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että pienillä eroavuuksilla voi olla suurtakin merkitystä.

2.2 Venäläinen tuomioistuinmenettely

Yritystoiminnassa käytettävien sopimuksien erityisluonne ilmenee Venäjällä käytännössä siinä, että yrittäjien välisiä sopimuksia koskevia erimielisyyksiä pidetään taloudellisina riitoina, joita käsitellään välitystuomioistuimessa. Välitystuomioistuimessa ratkaistaan käytännössä mitä tahansa oikeushenkilöiden ja näiden ja yksityisten yrittäjien välisiä riitoja. Venäläisessä välitystuomioistuimessa ratkaistaan myös riitoja, joiden osapuolena on ulkomainen oikeushenkilö. Lisäksi oikeuskäytännössä on todettu sillä olevan tuomiovalta käsitellä ulkomaista henkilöä

vastaan nostettu kanne, jos tämän edustusto sijaitsee Venäjän alueella. (Orlov 2001a)

Siviilioikeudellinen riita on mahdollista ratkaista myös välimiesmenettelyssä, ja mikäli kyseessä on ulkomaankauppatransaktio, kansainvälisessä välimiesmenettelyssä (Orlov 2001a). Näin ollen tapauksessa, jossa on kyseessä venäläisen ja suomalaisen yrityksen välinen liiketoiminta (ulkomaankauppatransaktio), asia ratkaistaan Venäjällä joko välitystuomioistuimessa tai kansainvälisessä välimiesmenettelyssä. Orlovin (1996) mukaan kansainvälisen välimiesmenettelyn valitseminen voi johtaa oikeuslähteiden piirin laajenemiseen, sillä Venäjän kansainvälisen kaupallisen välimiesoikeuden käytännössä seurataan paitsi omaa myös ulkomaista välimiesoikeuskäytäntöä. Välimiesmenettelyn etuina pidetään yleisesti käsittelyn luottamuksellisuutta ja nopeutta tuomioistuinmenettelyyn nähden.

Suomen ja Venäjän välillä on voimassa oikeusapusopimus, jonka Suomi solmi aikoinaan Neuvostoliiton kanssa (SopS 47–48/80). Sopimus sisältää määräykset muun muassa tietojen hankkimisesta maiden oikeusjärjestyksestä. Lisäksi Venäjä on vuodesta 1991 asti ollut mukana Euroopan neuvoston yleissopimuksessa, joka koskee ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja ja johon myös Suomi osallistuu (SopS 58/90). Tällaisten sopimusten tarkoituksena on helpottaa tapausten tutkintaa muun muassa tietojen saannista sopimalla. Lisäksi käsittely nopeutuu, kun valtiot tekevät keskenään yhteistyötä.

Ikävistä yksittäistapauksista huolimatta, oikeuskäytäntö osoittaa, ettei suomalaisen saama voitto venäläisessä oikeusistuimessa ole mikään mahdoton yhtälö. Asioita on saatettu oikeudenmukaiseen päätökseen eri oikeusistuimissa. Myös akateeminen tutkimus tuntuu tukevan käsitystä venäläisten oikeuskäytäntöjen toimivuudesta. Valerian Bobokhidze Turun kauppakorkeakoulusta on todennut tutkimuksessaan suomalaisyrityksillä olevan oikeudenkäynneistä positiivisia kokemuksia. Asioiden hoitaminen vaatii pitkäjänteisyyttä, mutta venäläinenkin oikeusjärjestelmä ei automaattisesti väännä asiaa venäläisen osapuolen eduksi. Mikäli suomalainen häviää oikeusasian väärin perustein, vastaus voi olla yksittäistapauksissa asian käsittelijöiden ja päättäjien taloudellinen etu tai muu vastapuoleen liittyvä syy. (Surakka 2008)

2.3 Venäläisten suhtautuminen lakiin

Venäjän lainsäädännön nykytilannetta käsittelevän kappaleen perusteella, voimme todeta Venäjän oikeusjärjestelmän kehittyneen parempaan suuntaan. Keskeisimmät ongelmat liittyvätkin syvään kuiluun lainsäädännön ja käytännön välillä. Ennen kaikkea tässä on kysymys siitä, miten lakiin suhtaudutaan Venäjällä. Ainakaan Venäjällä yleisesti esitetty kritiikki ei anna asiasta kovin myönteistä kuvaa. Kriittisten arvioiden mukaan lakiin perustuva oikeuskäytäntö ei ole vielä juurtunut Venäjälle, eikä yritystoimintaa säätelevästä lainsäädännöstä ole kehittynyt sille toimivaa pelisäännöstöä. (Orlov 1996)

Lainsäädännön ja käytännön väliselle kuilulle voidaan etsiä selitystä historiasta, sillä sopimuksellista säätelyä on Venäjällä totuttu pitämään toissijaisena. Neuvostoaikoina yritysten taloussuhteiden keskeisinä säätelykeinoina pidettiin oikeusnormeja ja erityisesti hallinto-oikeudellisia määräyksiä, joita käytettiin keinona toteuttaa taloussuunnitelmia. Myös monet uudet yrittäjät ovat perineet tavan nähdä yritysten keskinäisten sopimusvelvoitteiden merkityksen vähäisenä ja ne luottavat etupäässä markkinataloudellisiin mekanismeihin ja herrasmiessopimuksiin. (Orlov 1996) Neuvostoliiton aikana yritykset toimivat valtiollisen suunnittelukomitean, Gosplanin, tekemien suunnitelmien mukaan eivätkä markkinatalouden ehdoilla (Kuorsalo et al. 1999). Yritysten ei tarvinnut pyrkiä tehokkuuteen toiminnassaan ja tämä on luultavasti ollut yksi tekijä venäläisen yrityskulttuurin syntyemisessä. Venäjällä liiketoiminnan perussäännöt eivät olleet selvät markkinatalouteen siirtymisen vaiheessa, eivätkä vielä pian sen jälkeenkään. Näin ollen on selvää, että vie aikaa ennen kuin venäläinen yrityskulttuuri omaksuu samat pelisäännöt kuin länsimaiset yritykset.

Toinen syy Venäjän lainsäädännön noudattamisen ongelmiin on luultavasti itse lainsäädäntö ja erityisesti sen ristiriitaisuus. Yritystoiminnan kannalta keskeinen ongelma on ollut säädösten alituinen muuttelu: jatkuvasti muuttuvat verot ja yrityksiltä perittävät erinäiset maksut. Lainsäädännön äkkinäiset ja usein myös epä johdonmukaiset muutokset ovat haitanneet oikeudellisen säätelyn tehokkuutta ja täten koko oikeusjärjestelmän kehitystä. Uudistuksissa on selvästi unohdettu

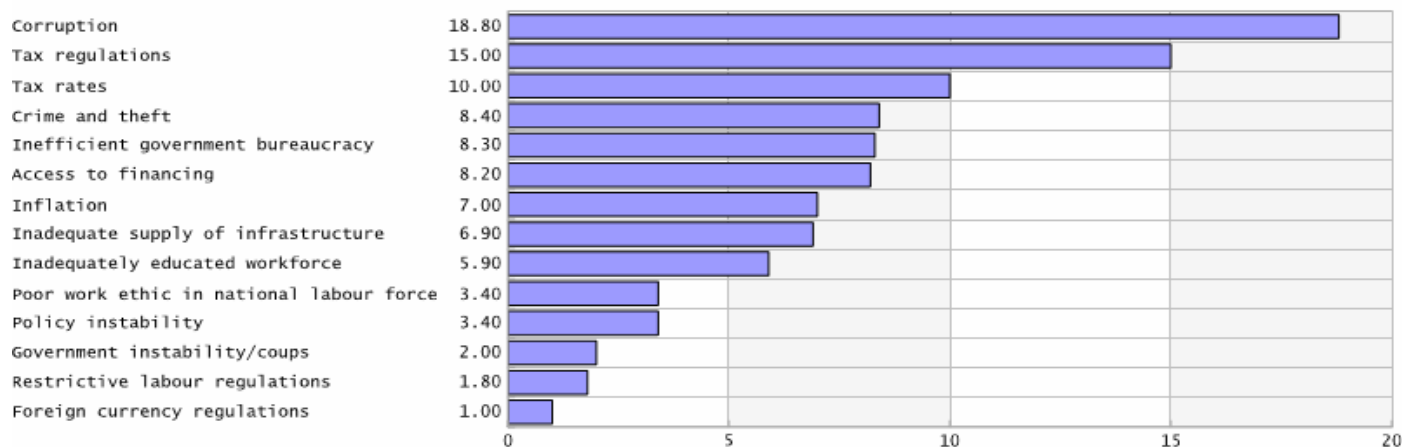
instituutioiden muodostuvan historiallisen kehityksen tuloksina, ja että niiden muuttaminen on yleensä pitkä prosessi. (Orlov 1996) Voidaankin kyseenalaistaa, toimivatko markkinatalouden edistämiseksi tarkoitetut oikeudelliset instituutiot käytännössä. Toisaalta on olemassa lainsäädäntö, jota tulee noudattaa ja joka ylipäätään mahdollistaa liiketoiminnan harjoittamisen. Toisaalta erityisesti Venäjän kaltaisiin maihin liittyy vahvoja historiallisia, poliittisia ynnä muita tekijöitä, jotka saattavat tehdä oikeuden merkityksettömäksi. Lainsäädännön ja oikeusjärjestelmän kehittäminen sekä pyrkimykset kohti markkinataloutta ovat tärkeitä symbolisia eleitä, mutta onko niistä hyötyä, jos suunnitelmista ei seuraa varsinaisia konkreettisia muutoksia?

3. VENÄJÄN KAUPAN RISKIT JA RISKIENHALLINTA

3.1 Venäjään liiketoiminta-alueena liittyvät yleiset riskit

Venäjään liiketoiminta-alueena liittyvistä riskeistä on historian ja mielikuvien valossa varoiteltu pitkään. Usein Venäjä nähdään erityisen hankalana ja haasteellisena toimintaympäristönä, jossa pärjääminen vaatii Venäjän kaikkien ominaispiirteiden tuntemista. Maailman talousfoorumi (World Economic Forum, WEF) julkaisee vuosittain Global Competitiveness report – kilpailukykyvertailun (WEF 2007), joka käsittelee eri maiden kilpailukykyä ja siihen liittyviä tekijöitä. Alla olevassa kuvassa (Kuva 1) näkyy, mitkä tekijät on arvioitu ongelmallisimmiksi yritystoiminnan harjoittamiselle Venäjällä. Kyselyyn vastaajat olivat venäläisiä yritysjohtajia. Tutkimus tehtiin niin, että 14 tekijän listasta vastaajia pyydettiin valitsemaan viisi ongelmallisinta tekijää yritystoiminnan harjoittamiselle maassaan ja laittaa ne järjestykseen (1-5). Kolme suurinta ongelmaa ovat tämän mukaan korruptio, verotuksen sääntely ja veroprocentit. Tämän jälkeen tulevat rikollisuus ja varkaudet, tehoton hallituksen virkakoneisto, rahoituksen saanti, inflaatio, riittämätön infrastruktuurin tarjonta, pula ammattitaitoisesta työvoimasta, puutteellinen työetiikka kansallisen työvoiman keskuudessa, poliittisen tilanteen epävakaisuus, hallituksen

epävakaisuus, rajoittava työoikeudellinen sääntely ja viimeiseksi ulkomaanvaluutan sääntely.

Kuva 1: Ongelmallisimmat tekijät liiketoiminnan harjoittamiselle Venäjällä (WEF 2007).

Finpron Venäjää koskevassa maaraportissa (Finpro 2008) äskeiseen listaan lisätään vielä joukko muita tekijöitä. Uhkaksi nähdään byrokratia sekä niin sanottujen voimaministeriöiden (silovyhe struktury) taustan omaavien henkilöiden lisääntyminen hallintokoneiston kaikilla tasoilla. Riittämätön investointi- ja omistussuoja on suurempien investointihankkeiden esteenä ja tulee osaltaan jarruttamaan maahan tehtäviä investointeja. Pankkisektorin ja rahoitusjärjestelmän kehittäminen on vielä kesken, mikä liittyy myös Maailman talousfoorumin tekemässä tutkimuksessa todettuun rahoituksen saannin riittämättömyyteen. Kuljetusinfrastruktuuri maassa on kehittämätöntä ja lainsäädäntö keskeneräistä. Työvoima kallistuu ja sen sitouttaminen vaikeutuu. Lisäksi Venäjällä on jo jonkin aikaa ollut negatiivinen väestökehitys.

BOFIT:in (Suomen Pankki, BOFIT – Siirtymätalouksien tutkimuslaitos) (2008) Venäjä-ennuste 2008–2010 asettaa öljyn hintakehityksen olennaiseen asemaan Venäjän tulevaisuuden kannalta. Öljyn hinnannousu ylläpitää talouskasvua ja öljyn hinnan merkittävä lasku on näin ollen suurin riski nopean talouskasvun jatkumiselle. Talouspolitiikan yleisten linjojen ei uskota merkittävästi muuttuvan Medvedevin presidenttikaudella ja Venäjän talouskehitys näyttää ennustejaksolla hyvältä.

Teollisuustuotannon kasvu on kuitenkin edelleen energia- ja perusmetallisektoreiden varassa. Pidemmällä aikavälillä haasteeksi muodostuvatkin muun muassa tuotantorakenteen monipuolistaminen ja suurten investointien tarve lähes kaikilla tuotannonaloilla. Mikäli viimeaikainen investointien nopea kasvu jatkuu, antaa se paremmat mahdollisuudet vastata näihin haasteisiin.

3.2 Sopimusriskit

Venäjään liiketoiminta-alueena liittyvien yleisten riskien lisäksi on huomioitava varsinaiset sopimusriskit eli kuhunkin sopimussuhteeseen liittyvät tapauskohtaiset riskitekijät. Lainsäädännöllisellä tasolla Venäjän ja Suomen sopimusoikeudellisissa säännöksissä oli siis löydettävissä paljon yhteisiä piirteitä, mutta niiden tarkempi tarkastelu osoitti myös eroja, joiden huomioiminen voi olla ajoittain hyvinkin tärkeää. Lainsäädännön sisältö tulee selvittää konkreettisella tasolla – pelkät yleistyksiset eivät auta. Tämä tarkoittaa, että vaikka yleisesti ottaen säännökset näyttäisivät samalta kuin Suomessa, voi niihin liittyvillä yksityiskohdilla olla ratkaiseva merkitys. Lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota mahdollisiin käsite-eroihin.

Sopimukseen liittyy monenlaisia riskejä. Sopimusriski voi johtua joko sopimuksen puuttumisesta tai puutteellisesta sopimisesta. Joskus ongelmia ilmenee, vaikka sopimusten tekemiseen olisi panostettu. Sopimusriski voi liittyä esimerkiksi sopimuksen syntytapaan, sopimuskumppaniin, tarjouksen tekemiseen, yleisiin sopimusehtoihin, sopimussakkoon tai vahingonkorvaukseen. Yksi mahdollisuus on, että ulkomaisen kumppanin kanssa tehty sopimus aiheuttaa ongelmia. Sopimusriskien hallinta lähtee aina liikkeelle riskien tunnistamisesta. Epäselvyyksiin ja ongelmatilanteisiin on hyvä varautua ennakolta. (PK-RHb)

Sitä, että Venäjän lainsäädännössä yrityksiltä edellytetään kirjallisessa muodossa tehtyjä sopimuksia, voidaan tuskin pitää ongelmana. Kirjallisen sopimuksen käyttö on muutenkin suositeltavaa, sillä sen avulla asioiden todistaminen on helpompaa. Orlov (1996) muistuttaa, ettei tämä ole pelkästään tekninen seikka, vaan se asettaa ankarat vaatimukset sopimusehtojen tarkalle harkinnalle ja näiden kirjaamiselle

sopimustekstiin. Huolimattomuus tässä voi koitua helposti vahingoksi, sillä kuten aiemmin esitettiin, tulkintasääntöjen lähtökohtana ei ole Venäjällä se, mitä sopimuspuolet ovat tarkoittaneet, vaan se, minkä he ovat kirjoittaneet sopimustekstiin. Lisäksi mahdollisuudet purkaa sopimus tai muuttaa sitä, mikäli sopimus ei sisällä tätä mahdollistavaa ehtoa tai toinen sopimuspuoli sitä vastustaa, ovat Venäjän oikeudessa hyvin rajallisia.

3.4 Riskienhallinta

3.4.1 Riskienhallinta osana yritystoimintaa

KPMG:n (KPMG Oy Ab) liikkeenjohdon asiantuntijan Antti Urrilan mukaan riskienhallinta liittyy kaikkeen yritystoimintaan. Lähtökohtana on, että yrityksen johtohenkilöt tiedostavat päätöksisiä liittyvät riskit. Yritys tarvitsee toimintasuunnitelman riskitekijöiden realisoitumisen varalle. (Koivikko 2008) Kaikkia riskejä ei ole mahdollista poistaa, mutta niitä voidaan hallita eri tavoin. Riskien välttäminen on usein mahdollista vain pidättäytymällä kyseisistä toimista kokonaan. Riskien hallinnassa keskeisellä sijalla onkin riskin pienentäminen. Tämä on mahdollista vaikuttamalla vahingon todennäköisyyteen ja seurauksiin. On siis pyrittävä siihen, että riski toteutuisi mahdollisimman harvoin tai että sen seuraukset olisivat mahdollisimman pienet. (PK-RHd)

Ensin tulee kartoittaa, mitä voi mahdollisesti tapahtua, kuinka iso haitta tästä syntyy ja miten todennäköistä se on. Riskin suuruuteen vaikuttaa kaksi tekijää: vahingon vakavuus ja todennäköisyys. Käytännöllinen apuväline riskien suuruuden arviointiin on alla oleva riskitaulukko (Kuva 2), jossa seurausten vakavuudelle ja tapahtuman todennäköisyydelle on kolme eri tasoa. (PK-RHc) Selvitysten perusteella valitaan ensiksi seurausten vakavuus taulukon ylimmäältä riviltä eli ovatko tapahtuman seuraukset vähäiset, haitalliset vai vakavat. Tämän jälkeen valitaan tapahtuman todennäköisyys ensimmäisestä sarakkeesta eli onko riskin toteutuminen epätodennäköistä, mahdollista vai peräti todennäköistä. Tuloksena saadaan riskin suuruus, mikä löytyy valittujen kohtien leikkauspisteestä. Riskin suuruus saa

pienimmillään arvon yksi eli merkityksetön riski ja suurimmillaan arvon viisi, joka merkitsee sietämätöntä riskiä.

Tapahtuman todennäköisyys	Tapahtuman seuraukset		
	Vähäiset	Haitalliset	Vakavat
Epätodennäköinen	1. Merkityksetön riski	2. Vähäinen riski	3. Kohtalainen riski
Mahdollinen	2. Vähäinen riski	3. Kohtalainen riski	4. Merkittävä riski
Todennäköinen	3. Kohtalainen riski	4. Merkittävä riski	5. Sietämätön riski

Kuva 2: Riskitaulukko (PK-RHc).

Otetaan esimerkiksi yritys X, joka harjoittaa Venäjän kauppaa ja kokee riskiksi mahdollisen maksujen viivästymisen. Yrityksen tulee ensin miettiä tapahtuman todennäköisyyttä. Oletetaan sen olevan tässä tapauksessa epätodennäköinen, koska sopimuskumppanina on hyvämaineinen, suurikokoinen venäläisyritys. Seuraavaksi arvioidaan tapahtuman seurauksia, mikäli riski toteutuisi. Oletetaan, että yrityksellä itsellään on sen verran vähän varallisuutta, että sille olisi erityisen tärkeää saada maksut oikea-aikaisina. Tapahtuman seuraukset voisivat siten olla vakavat. Riskin suuruus on taulukon mukaan siten kohtalainen.

Kun riskin suuruus on arvioitu, yrityksen tulee miettiä, mitkä olisivat tarkoituksenmukaisia keinoja sen pienentämiseen. Yksi keino pienentää riskiä on sopimussakkoehdon käyttäminen. Sopimussakon uhka on omiaan painostamaan velallista sopimuksenmukaiseen käyttäytymiseen, kun hän tietää siihen liittyvät seuraamukset. Lisäksi siihen liittyvä korvaus pienentää mahdollisia vahingon aiheuttamia seurauksia. Sopimussakkoehdon käytöllä voidaan siirtää osa riskistä sopimuspuolelle eli jakaa riski tämän kanssa. Mikäli yritys valitsee käytettäväkseen sopimussakkoehdon, on prosessin seuraava vaihe sopivan summan harkitseminen. Tätä aihetta käsitellään tutkielmassa myöhemmin kappaleessa ”4.2.4 Sopimussakon laskenta”.

3.4.2 Sopimusriskien hallinta

Tehtäessä sopimusta venäläisen yrityksen kanssa kannattaa pyrkiä minimoimaan eroavuuksista johtuvat riskit. Ennen sopimusten laatimista yrityksen kannattaa varmistaa sopimuskumppaneiden luotettavuus ja selvittää taustat. Yrityksen virallinen tausta ja toiminimenkirjoitusoikeus ovat selvitettävissä yhtiön kaupparekisteriotteesta. Luottotietojen ja taustan selvittämistä vaikeuttaa kuitenkin yhtenäisten koko Venäjän kattavien julkisten rekisterien puuttuminen ja tietojensaantivaikeudet. (Tiri 2007)

Yleensä riskienhallinnan ongelmana on, että yritykset eivät panosta sopimusten tekemiseen riittävästi. Pahimmassa tapauksessa sopimusta ei tehdä ollenkaan tai sitten tehdään itselle epäedullisia sopimuksia. (PK-RHa) Laadukkaan ja kannattavan yritystoiminnan turvaamiseksi, yrityksen on tunnettava ja hallittava sopimuksiin, sopimiseen ja vastuisiin liittyvät ongelmat sekä riskit. Vastuuvahinko tai sopimusriskin toteutuminen voivat aiheuttaa yritykselle suuria ongelmia ja taloudellisia menetyksiä. Hyvin tehdyillä sopimuksilla sopijapuolten oikeudet ja velvollisuudet voidaan määrittellä tarkasti ja riskejä pystytään vähentämään. Voidaan sopia vastuista ja määrittellä toimenpiteet mahdollisten sopimusrikkomusten (kuten virheen tai viivästyksen) varalta. Sopimuksessa on hyvä määrittellä tarkkaan kunkin sopijapuolen tehtävät, oikeudet ja vastuut. Mikäli käytetään sopimussakkoehdot, se tulee määrittellä selkeästi ja tarkoituksenmukaisesti.

Hyvä yleissääntö on tehdä selvästi tulkittava, kaikki olennaiset ehdot sisältävä, kirjallinen sopimus. Lisäksi yleisehtoja, mallisopimuksia ja ohjekirjoja suositellaan mahdollisuuksien mukaan käytettäväksi myös Venäjällä, kun ulkomaantaloustoimien sopimusehtoja laaditaan. Tällaisten yleisten sopimusehtojen tarkoituksena on ollut auttaa ostajia ja myyjiä välttämään oikeudellisia ongelmia ja niistä johtuvia riitoja. Ne tarjoavat sopimuskumppaneille mahdollisuuden määrittellä oikeutensa ja velvollisuutensa selkeästi ja saattaa keskinäiset etunsa tasapainoon. (Orlov 1996)

4. RISKIENHALLINTA SUORITUKSEN TURVAAMISKEINOJEN AVULLA

Osapuolten yhteisenä etuna on paitsi solmia asianmukainen sopimus, myös täyttää se asianmukaisesti. Sopimuksen solmiminen merkitsee, että sen osapuolten välille syntyy sopimusoikeudellinen suhde, jota koskee sopimusoikeudellinen säätely. Orlovin (2000) mukaan sopimussidonnaisuuden (pacta sunt servanda) periaate ilmenee Venäjällä parhaiten siviilikaaren velvoitteiden täyttämistä sekä sopimuksen muuttamista ja purkamista koskevissa säännöksissä, joiden tarkoituksena on pakottaa sopimuspuolet noudattamaan sopimusta. Sopimusrikkomuksen tapahtuessa sopimusrikkajaan voidaan kohdistaa velvoitteiden tehosteita. Näihin kuuluvat Venäjän velvoiteoikeudessa suorituksen turvaamiskeinot, operatiiviset tehosteet (muun muassa pidättämisoikeus), luontoissuoritus (mukaan lukien teettäminen), hinnanalennus, ennenaikainen suoritus, sopimuksen muuttaminen ja purkaminen sekä vahingonkorvaus. (Orlov 2001a)

4.1 Suorituksen turvaamiskeinot

Suorituksen turvaamiskeinoilla tarkoitetaan tavallisesti laissa säädettyjä eli lakimääräisiä tai sopimuksessa määritettyjä eli tahdonvaltaisia erityiskeinoja, jotka takaavat veloitteen suorittamisen sillä uhalla, että velallinen joutuu kärsimään lisäseuraamuksia, ellei hän täytä veloitettaan tai täyttää sen virheellisesti. Myös vastuulla velvoiterikkomuksista on katsottu voitavan vaikuttaa velallisen toimintaan veloitteen suorittamisen suhteen. Näin ollen myös sitä koskevilla säännöillä turvataan sopimusvelvoitteiden täyttämistä. Suoritusten turvaamista ja vastuuta pidetään kuitenkin Venäjän velvoiteoikeudessa erillisinä kysymyksinä, mikä näkyy siviilikaaren yleisen osan jaottelussa, jossa nämä säännökset on ryhmitelty omiin lukuihinsa (23 ja 25 luku). Usein suorituksen turvaamiskeinot, operatiiviset tehosteet sekä muut sopimusrikkomuksen oikeudelliset seuraamukset ovat tehokkaampia keinoja kuin vastuuta koskevat säännöt, jotka vaikuttavat varsinaisesti vasta velallisen rikkoessa sopimuksen. (Orlov 2001a)

Yleisesti ottaen suorituksen turvaamiskeinoilla tarkoitetaan sellaisia erityiskeinoja, joita voidaan pitää riittävän tehokkaina takaamaan niiden turvaamien (pää)velvoitteiden täyttäminen ja jotka täten edistävät velallisen sopimuksenmukaista käyttäytymistä. Sopimusvelvoite voidaan turvata keinoilla, jotka on säädetty siviilikaareissa (GK 329 art.) tai muussa laissa tai sisällytetty osapuolten välipuheeseen. Siviilikaareissa ei tunneta rajoituksia suorituksen turvaamiskeinojen valinnalle, ja sopimuspuolet voivat periaatteessa valita itse heille tarkoituksenmukaisimman keinon ottaen huomioon kuitenkin sen, että se ei saa olla ristiriidassa lain kanssa. (Orlov 2001a)

Suorituksen turvaamiskeinoihin luetaan Venäjän oikeudessa sopimussakko, takaus, käsiraha ja panttaus sekä pankkitakaus ja pidätys. (Orlov 2001a) Tavallisesti velkoja varautuu suorituksen turvaamiskeinojen käyttöön etukäteen, sisällyttämällä sopimukseen tällaista keinoa koskevan ehdon tai tekemällä siitä erillisen sopimuksen. Näin on esimerkiksi sopimussakon tapauksessa. Lisäksi on olemassa suorituksen turvaamiskeinoja, jotka vaikuttavat ikään kuin jälkikäteen (muun muassa luontoissuoritus, sopimuksen muuttaminen ja purku sekä hinnanalennus), mutta jotka jätetään tässä tutkielmassa käsittelyn ulkopuolelle. Nämä yhdessä muodostavat suorituksen turvaamiskeinojen joukon, joilla on mahdollista ennalta ehkäistä suoritushäiriöitä tai reagoida niihin niiden jo tapahduttua.

Suorituksen turvaamiskeinot erotetaan Venäjän oikeudessa toisistaan sillä perusteella missä määrin niillä voidaan vaikuttaa velalliseen, ja toisaalta millä tavoin turvaamiskeinon käyttämisen päämäärä - pakottaa velallinen täyttämään velvoite asianmukaisesti - saavutetaan. (Orlov 2001a) Velallisen käyttäytyminen on tavallisesti riippuvainen suorituksen turvaamiskeinon valinnasta. Näin ollen on tärkeää ottaa huomioon kunkin turvaamiskeinon erikoisluonne ja sen soveltuvuus kyseiseen tilanteeseen. Sopivan suorituksen turvaamiskeinon valinta riippuu lisäksi siitä, millaisesta veloitteesta on kysymys. Orlovin (2001a) mukaan lainaan tai luottoon liittyvissä velvoitteissa pidetään Venäjällä sopivina keinoina panttausta, pankkitakausta ja takausta. Sen sijaan urakasta, pankkitalletussopimuksesta tai muusta vastaavasta työ- tai palvelusuoritukseen liittyvistä velvoitteista puhuttaessa suositellaan sopimussakkoa, koska velkojan intressinä on suorituksen tuloksen aikaansaaminen.

Sopimussakko on tehokas keino tapauksissa, joissa on erityisen tärkeää saada velallinen tekemään sopimuksenmukainen luontoissuoritus. Tämä johtuu siitä, että vastuun realisoituminen eli sovitun sopimussakon maksaminen, on paljon todennäköisempää kuin vaikkapa vahingonkorvausvastuun realisoituminen, sillä sopimussakon tapauksessa vahingon määrää ei tarvitse näyttää toteen. Samalle velvoitteelle voidaan Venäjällä asettaa myös useampia suorituksen turvaamiskeinoja, mikä merkitsee, että esimerkiksi sopimussakolla turvattuun veloitteeseen voidaan lisätä panttausta tai käsirahaa koskeva ehto. (Orlov 2001a)

Yksipuolinen kieltäytyminen veloitteen täyttämisestä ja sen ehtojen yksipuolinen muuttaminen ei ole periaatteessa sallittu (GK 310 art.). Poikkeustapauksen muodostavat yritystoiminnan harjoittamiseen liittyvät velvoitteet, jolloin yksipuolinen kieltäytyminen veloitteen täyttämisestä ja sen ehtojen yksipuolinen muuttaminen voi olla sallittua myös sopimuksen edellyttämässä tapauksissa, ellei laista tai veloitteen luonteesta johdu toisin. Siten on mahdollista, että yrittäjien välinen sopimus voi Venäjällä sisältää ehdon, jonka mukaan velallinen voi vetäytyä sopimuksesta maksamalla velkojalle rahallisen kompensaaion. (Orlov 2001a)

4.2 Sopimussakko

4.2.1 Sopimussakon funktiot

Siviilikaaren mukaan sopimussakolla tarkoitetaan (GK 330.1 art.) laissa tai sopimuksessa määriteltyä rahasummaa, jonka velallinen on velvollinen maksamaan velkojalle, mikäli velvoite jää täyttämättä tai suoritus on virheellinen. Sopimussakolla on tavallisesti kaksoisrooli: se on toisaalta suorituksen turvaamiskeino, mutta toisaalta sopimusoikeudellisen vastuun muoto. Suorituksen turvaamiskeinona se toimii siihen saakka, kunnes velvoite täytetään. Ellei sitä täytetä, sopimussakko muuttuu vastuun muodoksi. Sen sijaan vaihtoehtoisena veloitteena ei Venäjän sopimusoikeudessa sopimussakkoa yleensä pidetä, koska luontoissuoritusvelvollisuutta säätelevään siviilikaaren säännökseen (GK 396 art.)

sisällytetyn yleisen säännön mukaan sopimussakon maksaminen ei vapauta luontoissuoritusvelvoitteesta (GK 396.1 art.). Poikkeuksena ovat tapaukset, joissa käsirahaehto on puettu sopimussakon muotoon ja käsirahan maksamisen tarkoituksena on veloitteen täyttämistä vapauttaminen. Tästä mahdollisuudesta on säädetty luontoissuoritusvelvollisuutta säätelevässä siviilikaaren säännöksessä (GK 396.3 art.), jonka mukaan velkojan rikkojaiskorvaukseksi määritetyn sopimussakon maksaminen vapauttaa velallisen luontoissuoritusvelvoitteesta. (Orlov 2001a)

Kaksoisroolista johtuen sopimussakkoa säätelevät siviilikaareissa paitsi suorituksen turvaamiskeinoja koskevat säännöt (GK 329–333 art.) myös velvoitevastuuta koskeviin normeihin kuuluva säännös vahingosta ja sopimussakosta (GK 394 art.). Sopimussakkoa koskevia sääntöjä löytyy lisäksi myös siviilikaaren sopimustyyppisäännöstöstä (GK 505, 521 ja 622 art.) koskien vähittäiskauppaa, hankintaa, urakkaa ja kuljetusta. (Orlov 2001a) Näistä sopimustyyppikohtaisista säännöistä on hyvä olla tietoinen, mikäli yritys toimii kyseisellä alalla.

4.2.1.1 Sopimussakko suorituksen turvaamiskeinona

Sopimussakkoehdon käyttäminen on riskienhallintaan liittyvä suorituksen turvaamiskeino, jonka yhtenä tarkoituksena on minimoida sopimussuhteeseen liittyviä riskejä ja niiden seurauksia. Sopimukseen kannattaa määritellä sopimussakkolauseke siltä varalta, että sopimuskumppani rikkoo sopimusvelvoitteitaan, toisin sanoen toimittaa virheellistä tai viivästynyttä tavaraa, laiminlyö maksun suorittamisen tai maksaa tuotteen joko virheellisesti tai viivästyneenä.

Sopimussakolle on luonteenomaista, että sopimusrikkomuksesta johtuvan vahingonkorvauksen määrä on määritetty etukäteen. Lisäksi sopimussakkovaatimuksen erikoisuutena on, ettei velkojan tarvitse näyttää toteen hänelle aiheutettua vahinkoa (GK 330.1 art.) ja mikäli kyseessä on yritystoimintaan liittyvä velvoite, sopimussakko realisoituu Venäjän oikeudessa yleensä riippumatta veloitteen rikkoneen velallisen tuottamuksesta. Se on siis velkojan kannalta

yksinkertainen keino korvata hänelle velallisen velvoitteen suorittamatta jättämisestä tai virheellisestä suorituksesta aiheutunut vahinko. Sopimussakon soveltamisen ainoana perusteena on joko velvoitteen, säädösten määräysten tai liiketavan rikkominen. (Orlov 2001a)

Sopimussakon maksamisen velvollisuus syntyy Venäjän oikeudessa samalla perusteella kuin vahingonkorvausvastuu eli velkojalla ei ole oikeutta vaatia sopimussakkoa, jos velallinen ei ole vastuussa velvoiterikkomuksesta. Kun kyseessä on yritystoiminnan harjoittamiseen liittyvän velvoitteen rikkominen, on todistustaakka kuitenkin velallisella. Tällöin velvoitteen täyttämättä jättänyt tai virheellisesti suorittanut henkilö on siviilikaaren mukaan vastuussa, mikäli hän ei näytä toteen, että sopimuksen mukainen suoritus on käynyt mahdottomaksi ylivoimaisen esteen vuoksi, ellei laissa tai sopimuksessa edellytetä toisin (GK 401.3 art.).

Siviilikaaren säännöksessä vastuusta ja luontoissuoritusvelvoitteen täyttämisestä (GK 396.1 art.), on suoraan säädetty, ettei sopimussakon maksaminen ja vahingon korvaaminen virheellisen suorituksen tapauksessa vapauta velallista luontoissuoritusvelvoitteesta. Tästä seuraa, että reaalisuorituksen periaate koskee vain tapauksia, joissa suorituksessa on tapahtunut virhe. Sen sijaan tapauksessa, jolloin velvoite jää täyttämättä, vahingon korvaaminen ja sakon maksaminen vapauttavat velallisen luontoissuoritusvelvollisuudesta (GK 396.2 art.).

4.2.1.2 Sopimussakko vastuumuotona

Sopimussakko vastuumuotona kuuluu siviilioikeudellisen vastuun käsitteeseen, jonka päämuotona on vahingonkorvaus. Tämän osoittavat seuraavat neljä asiaa: 1) sopimussakko maksetaan sopimusrikkomuksen tapauksessa, 2) se merkitsee sopimuksen rikkoneelle osapuolelle taloudellisia seurauksia, 3) sitä sovelletaan samoin kuin vahingonkorvausvastuuta ainoastaan jos siviilioikeudellisen vastuun edellytykset täyttyvät, 4) sopimusvelvoitteen rikkoneen osapuolen velvollisuus maksaa sopimussakko turvataan julkisella pakolla eli se voidaan periä tuomioistuimen päätöksellä. Vahingonkorvaus erottuu sopimussakosta kuitenkin siten, että vahingonkorvauksen tapauksessa: 1) vahinko korvataan ainoastaan, jos

vahinko on todella aiheutettu, 2) osapuolen on näytettävä toteen paitsi aiheutuneen vahingon suuruus myös se, että hän on käyttänyt kaikki mahdolliset keinot vahingon välttämiseksi, 3) vahingonkorvauksen määrä selvitetään vasta asian käsittelyssä eikä kaikkea vahinkoa pystytä saamaan selville sopimusrikkomuksen hetkellä. Sopimussakolle puolestaan on luonteenomaista se, että 1) sopimusrikkomuksesta johtuvan vahingonkorvausvastuun määrä on määritelty etukäteen, mistä sopimuspuolet tietävät jo sopimuksentekohetkellä, 2) sopimussakko on mahdollista periä pelkästään sen johdosta, että velvoiterikkomus on tapahtunut, jolloin velkojan ei tarvitse näyttää toteen hänelle aiheutunutta vahinkoa eikä sen määrää, ja 3) sopimuspuolilla on mahdollisuus muotoilla sopimussakko oman harkintansa mukaan (lukuun ottamatta lakisääteistä sopimussakkoa). (Orlov 2001a) Alla olevassa kuvassa (Kuva 3) on tiivistelmä näistä olennaisista tekijöistä, jotka erottavat sopimussakon ja vahingonkorvauksen toisistaan.

	Sopimussakko	Vahingonkorvaus
Vahingonkorvausvastuun määrä	Määritetty etukäteen sopimuspuolten välipuheella	Selvitetään vasta asian käsittelyssä
Realisoituminen	Voidaan periä kun velvoiterikkomus on toteutunut	Korvataan vain, jos vahinko on todella aiheutettu
Todistustaakka	Velallisella	Velkojalla
Määräytyminen	Mahdollisuus sopimusperusteiseen sopimussakkoon	Lakimääräinen

Kuva 3: Erottavat tekijät sopimussakon ja vahingonkorvauksen suhteen.

Sopimussakko ja vahingonkorvaus voivat esiintyä Venäjällä myös rinnakkain. Yleissääntönä on, että sopimussakko kattaa vahingonkorvauksen. Siviilikaaren vahingonkorvauksen ja sopimussakon välistä suhdetta säätelevässä säännöksessä (GK 394.1 art.) on suoraan säädetty, että jos veloitteen täyttämättä jättämisestä tai virheellisestä suorittamisesta on määritetty sopimussakko, vahinko korvataan siltä osalta, jota sopimussakko ei kata (GK 394.1 art.). Kyseessä on tällöin niin sanottu kompensaatiosakko. Tämä sääntö on kuitenkin dispositiivinen, joten laissa tai sopimuksessa voidaan edellyttää toisin. (Orlov 2001a)

Siviilikaaren mukaan laki tai sopimus voi edellyttää yleissäännöstä poiketen: 1) ainoastaan sopimussakon perimistä, mutta ei vahingonkorvauksen perimistä (GK 394.1 art.), jolloin on kyseessä yksinomainen sopimussakko; 2) rangaistusluonteista sopimussakkoa, jolloin vahingonkorvaus peritään täysimääräisenä sopimussakon

ylittävältä osalta (GK 394.1 art.); 3) velkojan valinnan mukaan joko sopimussakon tai vahingonkorvauksen perimistä (GK 394.1 art.). Tällaista vaihtoehtoista sopimussakkoa voidaan käyttää turvaamaan veloitteen suorittaminen. Sekä kompensatio-, rangaistusluonteista että vaihtoehtoista sopimussakkoa koskee siviilikaaren säännös (GK 400 art.), jossa sallitaan vastuun rajoittaminen eräissä tapauksissa. Tähän liittyy myös siviilikaaren vahingonkorvauksen ja sopimussakon välistä suhdetta säätelevä säännös (GK 394.2 art.), jonka mukaan silloin kun sopimusrikkomuksesta on säädetty rajoitettu vastuu, siltä osalta, jota sopimussakko ei kata, sopimussakon lisäksi taikka sen sijaan korvattava vahinko voidaan periä ainoastaan tällaisen rajoituksen asettamiin rajoihin saakka.

Siviilikaareissa säädettyä mahdollisuutta sisällyttää sopimukseen ehto, jonka mukaan sopimussakko peritään korvattavan vahingon lisäksi (GK 394.1 art.), pidetään Venäjän siviilioikeusopeissa yleensä tehokkaana suorituksen turvaamiskeinona. Kompensatio- ja rangaistusluonteisen sopimussakon välinen ero ei ole todellisuudessa kovin suuri, koska mikä tahansa sopimussakko on tarkoitettu sekä pelottelemaan velallista sopimusrikkomuksesta aiheutuvien kustannuksien kautta että hyvittämään tästä aiheutuneen vahingon (Orlov 2001a).

4.2.2 Sopimusperusteinen sopimussakko

Sopimussakko jaetaan Venäjällä sopimusperusteiseen ja lakiperusteiseen sopimussakkoon. Tahdonvaltaisena suorituksen turvaamiskeinona käytetään sopimusperusteista sopimussakkoa, joka määritetään sopimuspuolten välipuheessa. Sopimuspuolilla on tällöin mahdollisuus muotoilla sopimussakkoehdot oman harkintansa mukaan. Tämä koskee muun muassa sopimussakon määrää, sen suhdetta vahinkoon, soveltamisehtoja ja laskentatapaa. Venäjän siviililainsäädäntö ei sisällä rajoituksia sopimusperusteisen sopimussakon määrälle. Toisaalta esimerkiksi Venäjän korkeimman välitystuomioistuimen käytännössä on pyritty noudattamaan joitakin keskiarvoja sovellettaessa siviilikaaren (GK 333 art.) säännöstä, joka mahdollistaa sopimussakon alentamisen. (Orlov 2001a) Olennaista on pohtia, millainen sopimussakkoehdot on tehokas juuri kyseisessä tapauksessa.

Sopimussakkoa säätelevissä siviilikaaren säännöksissä on sopimussakkoehdoille asetettu ainoastaan muotovaatimukset (GK 331 art.). Tämän mukaan sopimussakkoehto on tehtävä kirjallisessa muodossa riippumatta päävelvoitteen muodosta. Näin ollen vaikka itse sopimus olisi solmittu suullisesti, sopimussakkoehdosta on sovittava kirjallisesti. Kirjallisen muodon noudattamatta jättäminen johtaa sopimussakkoehdon pätemättömyyteen (GK 331 art.). Tämä sääntö ei kuitenkaan sinänsä vaikeuta ulkomaankauppatransaktioiksi luokiteltavien sopimusten tekoa, sillä näiden suhteen vaaditaan poikkeuksetta kirjallista sopimusta pätemättömyyden uhalla.

4.2.3 Lakiperusteinen sopimussakko

Sopimusperusteisen sopimussakon lisäksi Venäjän oikeudessa tunnetaan siis myös lakiperusteinen sopimussakko, ja siitä on siviilikaareissa säädetty oma säännös (GK 332 art.). Sen mukaan velkojalla on oikeus vaatia laissa määritellyn sopimussakon maksamista riippumatta siitä, edellytetäänkö sen maksamisvelvollisuutta osapuolten välipuheessa vai ei. Velkoja voi siis vaatia velallista maksamaan lakiperusteisen sopimussakon, vaikka siitä ei olisi sovittukaan näiden välisessä sopimuksessa. Tosiasiassa soveltaminen riippuu paljon siitä, minkälaiseen oikeusnormiin se on sisällytetty (Orlov 2001a). Imperatiiviseen normiin sisällytettyä sopimussakkoa on sovellettava aina ilman ehtoja, kun taas dispositiiviseen normiin sisällytettyä sovelletaan vain, mikäli osapuolet eivät ole sopineet (määrältään) toisenlaisesta sopimussakosta.

Lakiperusteista sopimussakkoa pidetään Venäjän siviilioikeusopeissa pelkästään vastuumuotona, eikä varsinaisena suorituksen turvaamiskeinona. Täten se on syytä erottaa tutkielmassa käsiteltävästä sopimusperusteisesta sopimussakosta. Lakisääteisen sopimussakon määrää voidaan siviilikaaren (GK 332.2 art.) mukaan ainoastaan korottaa osapuolten välipuheella, ellei sitä kielletä laissa. Sen alentaminen taas ei kuulu Venäjän sopimusvapauden piiriin. Laissa on siis näin ollen säädetty ainoastaan sopimussakon minimimäärästä. (Orlov 2001a)

4.2.4 Sopimussakon laskenta

Sopimussakon laskenta voi tapahtua eri tavoin, ja siitä on Venäjän oikeudessa perinteisesti esiintynyt kaksi eri muotoa: (kiinteä) sakko ja viivästyskorko. Sopimussakko voidaan siis muotoilla joko ennalta määräytyksi, kertaluonteiseksi rahasummaksi tai koroksi, joka lasketaan sopimushinnasta tai sopimuksen suorittamatta jääneestä osasta. Lisäksi se voidaan laskea määräsuhteessa suorittamatta jääneen tai virheellisesti suoritettun velvoitteen summasta tai sopimusrikkomuksen keston mukaisesti (esimerkiksi päivittäin). (Orlov 2001a) Sopimussakkolauseketta suunniteltaessa on tärkeää määritellä tarkasti siihen liittyvät yksityiskohdat ja miten ja milloin tämä maksu suoritetaan. Sopivaa ja tehokasta sopimussakkoehtoa pohdittaessa on syytä perehtyä myös erilaisiin sopimussakon laskentatapoihin, sillä ne soveltuvat hieman erilaisiin tilanteisiin.

Koron muodossa määriteltävää sopimussakkoa käytetään yleensä velvoitteen suoritusviivästyksen varalta. Tavallisesti on kyse kestosopimussakosta, joka peritään jokaiselta suoritusviivästyksen kaudelta, kuten jokaiselta päivältä jonka viivästys kestää. (Orlov 2001a) Mikäli velkojalle on ensiarvoisen tärkeää, että suoritus tapahtuu juuri sovittuna aikana, on kannattavaa käyttää tällaista koron muodossa määriteltävää sopimussakkoa. Sopimuksessa on tarpeen määritellä selkeästi, mikä on sopimussakon määrä kultakin ajanjaksolta (esimerkiksi €/vko tai %/vko) ja mikä on sakon enimmäismäärä. Lisäksi tulee määritellä, lasketaanko viivästyskorko alkavalta vai täydeltä viivästysajanjaksolta (esimerkiksi alkavilta vai täysiltä viikoilta).

Sopimussakon laskennassa tulee huomioida myös, että sen suuruus vaikuttaa olennaisesti tehokkuuteen. Ensiksikin sopimussakon määrän tulee olla suhteessa riskin suuruuteen. Mitä isompi riski, sitä suurempi sopimussakon tulisi olla ollakseen tehokas. Tässä yhteydessä on syytä arvioida tapauskohtaisesti myös muiden tekijöiden, kuten yrityksen koon ja varallisuuden vaikutukset. Jos kauppakumppanina on suuri yritys, jolla on paljon varallisuutta, ei liian pienellä sopimussakolla todennäköisesti ole haluttua suorituksen turvaavaa vaikutusta. Sopimussakon määrittely riittävän suureksi onkin yksi keino saada sopimuskumppani täyttämään velvoitteensa.

4.2.5 Sopimussakon kohtuullistaminen

Siviilikaaren mukaan ainoastaan tuomioistuimella on oikeus alentaa sopimussakkoa, ja vain siinä tapauksessa, että maksettavaksi tarkoitettu sopimussakko on ilmeisen epäsuhteinen sopimusrikkomuksen seurauksiin nähden (GK 333 art.). Venäläisessä oikeuskäytännössä on lisäksi katsottu, että tällaisia seurauksia arvioitaessa on otettava huomioon myös seikat, jotka eivät suoraan liity velvoiterikkomuksen seurauksiin, kuten tavaroiden tai palveluiden hinnat. Sopimussakon kohtuullistamisen mahdollistava siviilikaaren sääntö koskee sekä lakisääteistä että sopimusperusteista sopimussakkoa. (Orlov 2001a)

4.3 Oikeustapaus sopimuksen olennaisista ehdoista ja sopimussakosta

Venäjän luoteisen arbitraatio-oikeuden päätös sopimuksen olennaisista ehdoista (Venla 3:2006) kiteyttää Venäjän yleisten sopimusoikeudellisten säännösten (tässä tapauksessa sopimuksen olennaiset ehdot) ja sopimussakon välisen yhteyden. Oikeustapaukseen liittyen on tarpeen esittää ensin hieman lainsäädännöllistä taustatietoa: Orlovin (2001a) mukaan veloitteen tehosteeksi tarkoitettulla suorituksen turvaamiskeinolla luodaan toinen velvoitesuhde velkojan ja velallisen tai velallisen veloitteen turvaavan toisen henkilön välille. Kyseessä on tällöin lisä- eli aksessorinen velvoite suhteessa pää- tai perusveloitteeseen. Suhteen erityisluonne on otettu huomioon myös Venäjän siviililainsäädännössä.

Ensinnäkin veloitteiden suorittamisen turvaamiskeinoja säätelevässä siviilikaaren yleissäännöksessä (GK 329 art.) on suoraan säädetty, että perus- tai pääveloitteen pätemättömyys aiheuttaa sen turvaavan veloitteen pätemättömyyden (GK 329.3 art.), kun taas turvaamiskeinoa koskevan välipuheen pätemättömyys ei aiheuta pääveloitteen pätemättömyyttä (GK 329.2 art.). Toisin sanoen, jos on kyse tilanteesta, jossa suomalainen yritys myy venäläiselle yritykselle tuotteita ja tähän veloitteeseen liittyvä sopimus on pätemätön, on myös siihen liittyvä sopimussakkoehdo pätemätön. Sen sijaan, jos sopimussakkoa koskeva ehto

katsotaan pätemättömäksi, ei tämä aiheuta koko sopimuksen pätemättömyyttä. Toiseksi turvaamisvelvoite seuraa perusvelvoitteen kohtaloa velkojan oikeuksien toiselle henkilölle siirtämisen yhteydessä, eli jos esimerkiksi päävelvoitteeseen perustuva saaminen luovutetaan toiselle henkilölle, uudelle velkojalle siirtyvät myös oikeudet, jotka turvaavat velvoitesuoritusta (GK 384 art.). Äskeisen esimerkin tapauksessa tämä tarkoittaisi, että myös sopimussakkoehdoton liittyvät oikeudet siirtyisivät tälle henkilölle. Siviilikaaren mukaan perusvelvoitteen lakkaaminen aiheuttaa pääsääntöisesti myös siihen liittyvän turvaamisvelvoitteen lakkaamisen (GK 352 ja 367 art.), joskin tämä sääntö ei ole poikkeukseton. Lisäksi mikäli perusvelvoite vanhenee, koskee tämä myös lisävelvoitteita (kuten sopimussakkoa), riippumatta siitä, onko tälle säädetty vanhentumisaika kulunut umpeen vai ei (GK 207 art.).

Siviilikaaren mukaan sopimuspuolten keskenään sopimat ehdot, joissa heidän keskinäiset oikeutensa ja velvollisuutensa määritetään, muodostavat sopimuksen sisällön. Sopimus katsotaan edelleen solmituksi, jos osapuolet sopivat keskenään kaikista sopimuksen olennaisista ehdoista (GK 432.1 art.). Mikäli toinen osapuoli on jättänyt hyväksymättä yhdenkin ehdon, sopimus jää solmimatta. Yleissäännöksen mukaan olennaisia ovat ehdot, jotka koskevat sopimuksen kohdetta, ehdot, jotka mainitaan laissa tai muissa säädöksissä olennaisina tai ovat välttämättömiä kyseessä olevalle sopimustyyppille, samoin kuin kaikki sellaiset ehdot, joista toisen osapuolen ilmoituksen mukaan on sovittava (GK 432.1 art.).

Kyseinen oikeustapaus sopimuksen olennaisista ehdoista ja sopimussakosta koskee luoteisen alueen arbitraatio- eli välimiesoikeuden antamaa päätöstä, jonka mukaan oikeus hylkäsi kantajan vaatimuksen sakkojen määräämisestä vastaajalle. Kantaja (velkoja) vaati sakkoja ostajalta (velallinen), joka oli viivästynyt maksun suorittamisessa. Tuomioistuimen käsittelemässä sopimuksessa ei ollut mainittu tavaran konkreettista nimikettä eikä tavaran määrää. Tapauksen materiaaleissa ei myöskään ollut viittauksia, että toimitus oli tehty mainitun sopimuksen mukaan. Luoteisen alueen arbitraatio-oikeus katsoi toimitussopimuksen solmimattomaksi eikä vastaajaa näin ollen voitu tuomita sopimussakkoon, joka oli sopimuksessa edellytetty.

Koska sopimuksesta puuttuivat olennaiset ehdot, ja tavaran määrittäminen juuri kyseisessä sopimuksessa tarkoitetuksi tavaraksi oli mahdotonta, toimitussopimus katsottiin oikeudessa solmimattomaksi. Olennaisten ehtojen puuttuminen ja täten sopimuksen solmimattomuus on siis suoraan suhteessa myös koko muuhun sopimukseen ja sen yksittäisiin muihin ehtoihin, tässä tapauksessa sopimussakkoehdoon. Jotta sopimussakkoehdolla olisi merkitystä ja se olisi siten tehokas, tulee siis huomioida myös sopimuksen muu sisältö kokonaisuudessaan. Ilman sopimuksen yleisiä olennaisia ehtoja, myöskään sopimussakkoehto ei ole merkityksellinen.

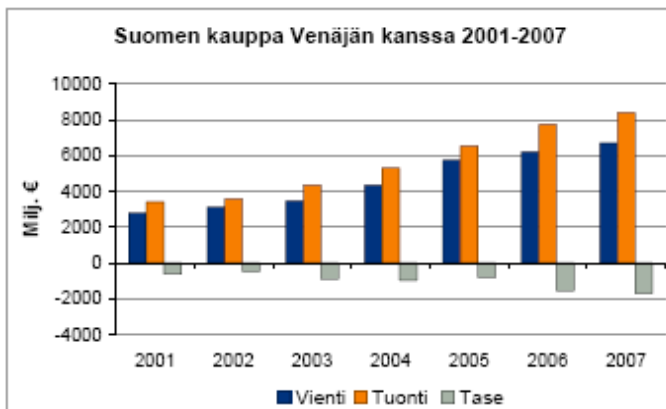
5. SOPIMUSSAKON TEHOKKUUS SUOMALAISYRITYKSEN NÄKÖKULMASTA

5.1 Suomen ja Venäjän välinen kauppa

5.1.1 Suomen ja Venäjän välisen kaupan kehitys

Venäjän merkitys Suomen taloudelle on jo pitkään ollut kasvava. Suomalaisten ja venäläisten välinen liiketoiminnallinen yhteistyö ei kuitenkaan ole mikään uusi ilmiö, vaan sitä on harjoitettu jo kauan. Kaupankäynnin luonne tosin on muuttunut radikaalisti. Neuvostoaikoina Suomen ja Venäjän välillä käytiin niin sanottua clearing – kauppaa, joka tarkoitti pääpiirteissään sitä, että Suomen tuonti ja vienti Neuvostoliittoon oli yhtä suuri. Tällöin kauppaa harjoitettiin vielä valtioiden eikä yritysten välillä. (Rautava & Sutela 2000) Neuvostoliiton hajottua kaupan käynti maittemme välillä on alkanut kehittyä normaaliksi, monimuotoiseksi kaupaksi, jossa yritysten väliset sopimukset solmitaan pääasiassa itsenäisesti. Tämän seurauksena on kuitenkin tullut esiin paljon asioita, joita Suomen ja Venäjän toistensa kauppakumppaneina tulisi huomioida harjoittaessaan yhdessä liiketoimintaa. Maiden erilaisten historiallisten taustojen tuloksena sekä suomalaisen että venäläiseen liiketoimintaan ovat muokkautuneet omat pelisääntönsä ja luonteenpiirteensä.

Alla olevassa kuvassa (Kuva 4) on Tullihallituksen tilastojen perusteella tehty katsaus Suomen ja Venäjän välisestä kaupasta ja sen kehityksestä vuosina 2001–2007. Sekä vienti että tuonti ovat olleet koko tarkasteluajalla noususuhdanteisia. Vuonna 2007 Suomen vienti Venäjälle kasvoi 7,9 prosenttia edellisvuodesta ja Venäjä oli kolmannella sijalla Suomen vientimaiden joukossa Saksan (10,9 %) ja Ruotsin (10,7 %) jälkeen.

Lähde: Tullihallitus 3/2008

Kuva 4: Suomen kauppa Venäjän kanssa 2001–2007 (Finpro 2008).

5.1.2 Venäjään liittyvät riskit suomalaisten yritysjohtajien näkökulmasta

Riskitekijöistä huolimatta, Venäjän kauppaa harjoittavien suomalaisyritysten johtajien mielestä suuria uhkia ei varsinaisesti ole näköpiirissä. Sen sijaan mahdollisuuksia on sitäkin enemmän. He katsovat toimintaympäristönsä parantuneen Venäjällä ja toimintamallin muuttuneen lähemmäksi kansainvälistä suuntaa. Suurimmat uhkakuvat löytyvät strategisilta sektoreilta. Uhkana nähdään lisäksi protektionismi ja byrokratia, joka koskee tavaroiden, työvoiman ja pääoman liikkumista. Byrokratia aiheuttaa yleensä paljon ylimääräistä työtä ja kustannuksia. (Turunen 2006a)

Suomalaiset yritysjohtajat kokevat haasteeksi myös lainsäädännön kehittymisen ja sen tulkinnan. Venäjän poliittista kehitystä pidetään äärimmäisen tärkeänä tekijänä kaupan kehittymisen näkökulmasta. Yhtiöiden tekemiin Venäjälle suuntautuviin päätöksiin vaikuttavat kaikki ne tekijät, joiden arvioidaan vahvistavan tai vaarantavan

Venäjän taloudellisen hyvinvoinnin kehittymistä ja maan yhteiskunnallista vakautta. Botnian toimitusjohtajan Erkki Variksen mielestä ulkomaisten yritysten kannalta heidän toimintaedellytystensä turvaaminen ja riskien minimointi lainsäädännöllisin keinoin ovat eräitä toiminnan perusedellytyksiä. Myös käytännön viranomaisasioiden kehittäminen nykyistä joustavammaksi on hänen mukaansa erittäin tärkeää. Viranomaiskäytäntöihin toivotaan lisäksi selkeyttä ja ennakoitavuutta. (Turunen 2006a)

Parhaiten ikäviltä ilmiöiltä katsotaan voivan suojautua vahvan verkoston ja hyvien henkilösuhteiden avulla (Turunen 2006a). Ne ketkä lähtevät Venäjän markkinoille tiedostavat aina myös siihen liittyvät riskit ja suuria voittoja ei voi saavuttaa ilman tietoista riskien ottamista. Kuten olemme todenneet, riskejä voi kuitenkin yrittää tietoisesti hallita ja pienentää.

5.2 Sopimussakon käyttömahdollisuudet

5.2.1 Tarve sopimuksellisille ja lainsäädännöllisille riskienhallintakeinoille

Suomalaisyrietykset nähdään erityisen hyvässä asemassa Venäjän kaupan harjoittamisen suhteen. Taustalla on pitkä yhteinen historia sekä maantieteellinen yhteys, joiden seurauksena suomalaisten katsotaan tuntevan naapurivaltionsa ja sen kansalaiset poikkeuksellisen hyvin. Todellisuudessa tämä tuntemus ei kuitenkaan ole sillä tasolla, että voitaisiin ohittaa siihen sisältyvät riskit. Myös suomalaisyrityksillä on siis selkeä tarve näiden riskien hallintaan ja minimoimiseen.

Suomalaiset ovat tunnetusti rehellistä kansaa ja asiat on totuttu hoitamaan niiden virallisia teitä. Tämä on varmasti hyvä ohjesääntö suomalaisyrityksille, jotka harjoittavat tai harkitsevat aloittavansa liiketoiminnan harjoittamisen Venäjällä. Kuten mainittu, Venäjällä henkilökohtaisten suhteiden merkitys on ensiarvoisen tärkeä. Hyvän ja luotettavan verkoston luominen auttaa asioiden hoitumisessa, mutta lisäksi tarvitaan sopimuksellisia ja lainsäädännöllisiä riskienhallintakeinoja.

5.2.2 Sopimussakko Venäjällä ja Suomessa

Kuten aikaisemmin ”Sopimussakko” – kappaleessa kerrottiin, Venäjällä sopimussakko jaetaan sopimusperusteiseen ja lakiperusteiseen sopimussakkoon. Sopimusperusteisen sopimussakon avulla sopimuspuolet voivat itse määritellä tilanteeseensa tarkoituksenmukaisen sopimussakkolausekkeen. Mikäli tällaisesta ei ole sovittu sopimuspuolten välisessä välipuheessa, voi velkoja kuitenkin vaatia velallista maksamaan lakiperusteisen sopimussakon, vaikka tällaista ei olisi sopimuksessa edellytettykään. Lakiperusteinen sopimussakko toimii Venäjällä ikään kuin sopimussakon minimimäärän määrittävänä oikeussääntönä. Sopimussakkoehdon liittäminen sopimukseen on melko suosittua Venäjällä, mikä viittaisi siihen, että asiasta on muodostunut myös jonkinlaista vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Tämä seikka ainakin puhuu siis sopimussakon käytön puolesta Venäjän kaupassa.

Myös Suomen oikeudessa tunnetaan mahdollisuus sopia sopimussakkoehdosta. Suomenkin sopimussakkoa koskevan ehdon mukaan sopimusrikkomukseen syyllistynyt sopijapuoli joutuu sopimusrikkomuksen perusteella maksamaan toiselle tietyn rahamäärän. Sopimussakko on maksettava, olipa vahinko aiheutunut rikkojan tuottamuksesta tai ei. Lisäksi sopimussakko on maksettava sovittun määrän mukaisesti, vaikka vahingonkärsineen vahingon määrä olisi todellisuudessa tätä sakkomäärää pienempi. Sopimussakkoa koskevissa yleisissä säännöissä on siis molemmissa oikeusjärjestelmissä selviä yhtäläisyyksiä (ks. ”4.2.1.1 Sopimussakko suorituksen turvaamiskeinona”). Vahingonkärsinyt voi eräin poikkeuksin vaatia yleisten vahingonkorvausvastuuta koskevien periaatteiden mukaan korvausta myös siitä vahingosta, jota sovittu sopimussakko ei kata, jos hän osoittaa kärsineensä sovittua sopimussakkoa suuremman vahingon. Sopimussakko muodostaa siis vahingonkorvauksen vähimmäismäärän, ei enimmäismäärää. (Hoppu & Hoppu 2005) Määttä (2006) lisää tähän, että sopimussakkoa ei välttämättä kutsuta sopimuksessa tällä nimellä. Muina niminä voivat tulla kysymykseen esimerkiksi viivästymiskorvaus, viivästyssakko ja erokorvaus. Näin ollen Suomen oikeudessa sopimusehdon tosiasiallinen luonne, ei sen muodollinen nimitys, on ratkaisevassa asemassa oikeudellisesti.

Suurin ero verrattuna Venäjän sopimussakkoa koskevaan sääntelyyn on, ettei Suomessa tunneta lakiperusteista sopimussakkoa. Sopimussakko on siis Suomessa ainoastaan sopimuspuolille annettu mahdollisuus liittää sopimukseen sopimussakkoa koskeva ehto mahdollisten sopimusrikkomusten varalle. Kun Venäjällä lakiperusteinen sopimussakko määrittää ikään kuin minimimäärän sopimussakon määrälle, Suomessa (sopimusperusteinen) sopimussakko puolestaan muodostaa vahingonkorvauksen vähimmäismäärän, mikäli tällainen ehto on sopimukseen sisällytetty. Siinä tapauksessa, että osapuolten välillä ei ole sovittu sopimussakosta, tulkitaan sopimusrikkomuksen seuraamukset Suomen oikeudessa kauppalaain säännösten mukaan (KL 67 §).

5.2.3 Sopimusperusteisen sopimussakon käyttö Venäjän kaupassa

Sopimusperusteisen sopimussakkoehdon etuina ovat sen muunneltavuus ja erilaiset käyttömahdollisuudet. Se antaa suomalaiselle yritykselle mahdollisuuden sisällyttää sopimussakkoehdon itselleen tärkeitä yksityiskohtia ja näin vaikuttaa sen tehokkuuteen suorituksen turvaamiseksi. Toki tosiasia on, että molempien sopimuspuolten, sekä venäläisen että suomalaisen yrityksen, on oltava yksimielisiä sopimussakkoehdon määrittelystä.

Mikäli sopimukseen on päätetty sisällyttää Venäjän oikeuden mukainen sopimusperusteinen sopimussakko, kannattaa suomalaisyrityksen perehtyä ennalta sen moninlaisiin käyttömahdollisuuksiin. Sopimuspuolet voivat kumpikin vaikuttaa muun muassa sopimussakon määrään, sen soveltamisehtoihin ja laskentatapaan. Tärkeää on muistaa, että kaikki mitä halutaan liittää sopimussakkoehdon, tulee merkitä sopimukseen kirjallisena.

5.3 Saatavien perintä Venäjällä

Vaikka sopimus on tehty huolellisesti ja (suomalainen) yritys on osaltaan toiminut sopimuksen mukaisesti, saattaa käydä niin, että sopimuskumppanina oleva venäläisyritys ei syystä tai toisesta hoida omaa osuuttaan sopimuksesta. Mitkä ovat suomalaisen yrityksen mahdollisuudet tällöin periä venäläisyrittä saattaviaan? Pääsääntönä voidaan todeta, että mitä selvempi ja riidattomampi saatava on, sitä helpompi sitä on periä ja sitä varmemmin saatava saadaan perittyä. Toisaalta, mitä epäselvempi ja riitaisempi saatava on, sitä suuremmaksi kasvavat perintäkulut ja sitä suurempi riski on, että saatavan perintä epäonnistuu. (Kaasalainen 2005)

Yleinen kanteen vanhentumisaika Venäjällä on kolme vuotta. Periaatteessa saataville ei sinänsä ole määrätty vanhentumisaikaa, mutta viivästely kanteen nostamisessa ja passiivisuus helpottaa velallista pääsemään velvoitteistaan eroon. Määräaika kanteen nostamiselle alkaa kulua siitä päivästä, jona oikeus kanteen nostamiseen syntyy eli päivästä, jona henkilö on saanut tietää tai hänen olisi pitänyt saada tietää oikeutensa loukkauksesta. Vanhentumisajan kulumisen katkeaa, kun kanne on nostettu lainsäädännössä määritetyllä tavalla. (Kaasalainen 2005)

Jos suomalaisella yrityksellä on saatavia venäläisyrittä, on sillä valittavanaan erilaisia keinoja näiden perimiseksi. Keinoina lievempiä, joihin yrityksen kannattaa lähtökohtaisesti ensin turvautua, ovat muun muassa suulliset yhteydenotot, kirjalliset virallisesti tai epävirallisesti toimitetut maksukehotukset, sekä neuvottelut ja sopimukset saatavien maksamisesta. Mikäli saatavia ei saada perityksi näillä keinoilla, voidaan venäläisyrittä uhata oikeusprosessilla, hakea oikeuden päätös asiaan ja toteuttaa sen täytäntöönpano. Lisäksi voidaan haastaa yhtiön omistaja(t) ja johto mukaan oikeudenkäyntiin vastaamaan saatavasta yhteisvastuullisesti. Venäjällä on myös mahdollista hakea yritys konkurssiin lainvoimaisen tuomion perusteella. Yksi keino on myös saamisen myynti. Keinoja voidaan käyttää myös rinnakkain. (Kaasalainen 2005)

Venäjällä on tapana yhtiöittää liiketoiminnan harjoittaminen siten, että mahdolliset liiketoiminnasta aiheutuvat riskit jäävät emoyhtiön määräysvallan alaisuuteen operatiivista toimintaa varten perustetun tytäryhtiön kannettavaksi. Tämä on

aiheuttanut hankaluuksia saatavien perinnässä, kun venäläinen osapuoli pyrkii vetäytymään itse vastuistaan siirtämällä vastuut veloista tytäryhtiölleen viimeistään kirjallisia sopimuksia allekirjoitettaessa. Saatavaa perittäessä joudutaan useasti toteamaan, että velasta ei ollutkaan vastuussa sopimuskumppaniksi sopimusta allekirjoitettaessa luultu, luotettavaksi ja hyvämaineiseksi tunnettu neuvotteluosapuoli, vaan kyseisen sopimuskumppanin melkein samanniminen tytäryhtiö, joka saatavaa perittäessä todetaan täysin varattomaksi. Yleensä tämäntyyppisen yhtiöjärjestelyn mukaiset tytäryhtiöt toimivat joko osittain tai kokonaan epävirallisessa taloudessa, ja toimivat vain nimellisesti yhtiöinä, jättäen käytännössä kaikki vastuunsa hoitamatta. Venäläiset veroviranomaiset ovat usein haluttomia ja voimattomia puuttumaan epäviralliseen talouteen, koska tällaisilta pieniltä tytäryhtiöitä tai niiden takana olevilta henkilöiltä ei yleensä saada helposti perittyä mitään. Tämä on puolestaan rohkaissut venäläisiä harmaan talouden yrittäjiä. (Kaasalainen 2005)

Ratkaisuna tällaisiin ongelmatilanteisiin on Venäjän lainsäädäntöön otettu määräys siitä, että emoyhtiö, jolla on oikeus antaa tytäryhtiötä sitovia määräyksiä vastaa solidaarisesti tytäryhtiön kanssa niistä sitoumuksista, joihin tytäryhtiö on mennyt asianomaisten määräysten täyttämiseksi sekä määräys siitä, että yrityksen konkurssitilanteessa muun muassa osakas tai yrityksen omaisuuden omistaja voidaan velvoittaa toissijaiseen vastuuseen yhtiön sitoumuksista. Näitä määräyksiä voidaan käyttää perittäessä saatavia venäläisten yhtiöiden tytäryhtiöiltä, ja niiden käyttäminen on osoittautunut tehokkaaksi perintäkeinoksi myös käytännössä. Samalla kanteella voidaan samanaikaisesti haastaa samaan oikeudenkäyntiin sekä varattomaksi osoittautunut tytäryhtiö ja sen emoyhtiö että koko tytäryhtiön toimiva johto, jolla on mahdollisesti varoja käytettävänä saatavan maksuun. Emoyhtiön ja tytäryhtiön johdon haastaminen yhteisvastuulliseksi tytäryhtiön rinnalla vastaamaan perittävästä saatavasta on yleensä helpottanut perintäprosessin onnistumista. (Kaasalainen 2005)

Täytäntöönpanon aloittaminen on myös tehokas keino painostaa vastaajaa sopimusratkaisuun. Ulosmitata voidaan muun muassa venäläisen yrityksen tileillä olevat varat, arvopaperit, käyttö- ja vaihto-omaisuus, muu omaisuus sekä ulkomailla olevat saamiset. Ajallisesti täytäntöönpanoprosessi toteutetaan yleensä alle kahdessa kuukaudessa. (Kaasalainen 2005)

6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä yritysjuridiikan kandidaatin tutkielmassa tavoitteena on ollut esitellä yksi käyttökelpoinen vaihtoehto, jonka avulla Venäjän kauppaan liittyviä riskejä on mahdollista pienentää tai hallita. Tehdyn tutkielman perusteella, Venäjä ja Suomi ovat liiketoimintaympäristöinä edelleen melko erilaisia ja maiden lainsäädännöissä on joukko merkittäviä eroavaisuuksia, joista tulisi olla tietoinen. Tutkielman tutkimusongelma oli määritelty seuraavasti: ”Onko sopimussakkoehdon käyttäminen Venäjän kaupassa todella tehokasta?”. Tarkoituksena ei ollut päätyä yksiselitteiseen ”kyllä” tai ”ei” – vastaukseen, vaan pohtia sopimussakkoehdon tehokkuutta eri tilanteissa sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Seuraavaksi on yhteenveto löydetyistä asioista.

Suorituksen turvaamiskeinon valinnassa tulee huomioida sopimuksen luonne, sillä erilaiset keinot sopivat erilaisiin tilanteisiin. Siviilikaaren mukaan sopimussakolla tarkoitetaan laissa tai sopimuksessa määriteltyä rahasummaa, jonka velallinen on velvollinen maksamaan velkojalle, mikäli velvoite jää täyttämättä tai suoritus on virheellinen (GK 330.1 art.). Sopimussakko on tehokas suorituksen turvaamiskeino tapauksissa, joissa on erityisen tärkeää saada velallinen tekemään sopimuksenmukainen luontoissuoritus. Sopimussakkoehdon liittäminen sopimukseen on melko suosittua Venäjällä, mikä viittaisi siihen, että asiasta on muodostunut myös jonkinlaista vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Tämä peruste puhuu siten sopimussakon käytön puolesta.

Sopimussakolle on luonteenomaista, että sopimusrikkomuksesta johtuvan vahingonkorvauksen määrä on määritetty etukäteen. Lisäksi sopimussakkovaatimuksen erikoisuutena on, ettei velkojan tarvitse näyttää toteen hänelle aiheutettua vahinkoa (GK 330.1 art.) ja mikäli kyseessä on yritystoimintaan liittyvä velvoite, sopimussakko realisoituu Venäjän oikeudessa yleensä riippumatta velvoitteen rikkoneen velallisen tuottamuksesta. Se on siis velkojan kannalta yksinkertainen keino korvata hänelle sopimusrikkomuksesta aiheutunut vahinko, kun verrataan esimerkiksi vahingonkorvaukseen.

Sopimussakko jaetaan Venäjällä sopimusperusteiseen ja lakiperusteiseen sopimussakkoon. Lakiperusteinen sopimussakko toimii ikään kuin sopimussakon minimimäärän määrittävänä oikeussääntönä. Sopimusperusteisen sopimussakkoehdon etuina ovat sen muunneltavuus ja erilaiset käyttömahdollisuudet, mikä antaa (suomalaiselle) yritykselle mahdollisuuden sisällyttää sopimussakkoehdon itselleen tärkeitä yksityiskohtia. Sopimussakkoehto on mahdollista määritellä kuhunkin tapaukseen tarkoituksenmukaisella tavalla ja vaikuttaa siten osaltaan sen tehokkuuteen suorituksen turvaamiseksi. Sopimuspuolet voivat kumpikin vaikuttaa muun muassa sopimussakon määrään, sen soveltamiseksi ja laskentatapaan.

Sopimussakon laskennassa on pääasiassa kaksi eri tapaa: (kiinteä) sakko ja viivästyskorko. Koron muodossa määriteltävää sopimussakkoa suositellaan käytettäväksi tapauksissa, joissa yritykselle on ensiarvoisen tärkeää, että suoritus tapahtuu juuri sovittuna aikana. Siviilikaassa säädettyä mahdollisuutta sisällyttää sopimukseen ehto, jonka mukaan sopimussakko peritään korvattavan vahingon lisäksi (GK 394.1 art.), pidetään Venäjän siviilioikeusopeissa yleensä tehokkaana suorituksen turvaamiseksi. Sopimussakon määrän tulisi olla oikeassa suhteessa riskin suuruuteen. Mitä isompi riski, sitä suurempi sopimussakon tulisi olla ollakseen tehokas. Sopimussakon tulee lisäksi olla riittävän suuri vaikuttamaan sopimuskumppanin toimintaan.

Yksi merkittävimmistä Venäjän oikeusjärjestelmään liittyvistä ongelmista on lainsäädännön ja käytännön välillä oleva syvä kuilu eli ennen kaikkea se, miten lakiin suhtaudutaan Venäjällä. Kriittisten arvioiden mukaan lakiin perustuva oikeuskäytäntö ei ole vielä juurtunut Venäjälle, eikä yritystoimintaa säätelevästä lainsäädännöstä ole kehittynyt sille toimivaa pelisäännöstöä. Tämä vaikuttaa osaltaan sopimussakkoehdon tehokkuuteen suorituksen turvaamiseksi.

Mikäli sopimuskumppanina oleva venäläisyritys, huolellisesti tehdystä sopimuksesta huolimatta, rikkoo sopimusta, on (suomalais)yrityksellä käytettävissään erilaisia perintäkeinoja. Pääsääntönä voidaan todeta, että mitä selvempi ja riidattomampi saatava on, sitä varmemmin saatava saadaan perittyä. Kanteen nostamisessa kannattaa olla aktiivinen, sillä passiivisuus vaikeuttaa perintää. Hankaluuksia on

aiheuttanut myös venäläinen tapa yhtiöittää liiketoiminnan harjoittaminen siten, että mahdolliset liiketoiminnasta aiheutuvat riskit jäävät emoyhtiön määräysvallan alaisuuteen operatiivista toimintaa varten perustetun, yleensä varattoman tytäryhtiön kannettavaksi. Tällaisiin ongelmatilanteisiin on kuitenkin reagoitu Venäjän lainsäädännössä säätämällä emoyhtiö vastaamaan solidaarisesti emoyhtiön määräysvaltaan kuuluvista tytäryhtiön sitoumuksista. Näiden määräysten käyttäminen on osoittautunut tehokkaaksi perintäkeinoksi myös käytännössä. Lisäksi mahdollisuus haastaa emoyhtiön ja tytäryhtiön johto yhteisvastuulliseksi tytäryhtiön rinnalla vastaamaan perittävästä saatavasta on yleensä helpottanut perintäprosessin onnistumista. Velallista voidaan painostaa sopimusratkaisuun myös täytäntöönpanon aloittamisella. Ulosmitata voidaan muun muassa venäläisen yrityksen tileillä olevat varat, arvopaperit, käyttö- ja vaihto-omaisuus, muu omaisuus sekä ulkomailla olevat saamiset. Ajallisesti täytäntöönpanoprosessi toteutetaan Kaasalaisen (2005) mukaan alle kahdessa kuukaudessa.

Suoritusten turvaamista ja vastuuta pidetään Venäjän velvoiteoikeudessa erillisinä kysymyksinä. Sopimussakolla on tavallisesti kaksoisrooli: se on toisaalta suorituksen turvaamiskeino ja toisaalta sopimusoikeudellisen vastuun muoto. Suorituksen turvaamiskeinona se toimii siihen saakka, kunnes velvoite täytetään. Ellei sitä täytetä, sopimussakko muuttuu vastuun muodoksi. Usein suorituksen turvaamiskeinot ovat tehokkaampia keinoja kuin vastuuta koskevat säännöt, jotka vaikuttavat varsinaisesti vasta velallisen rikkoessa sopimuksen. Tämän perusteella sopimussakkolausekkeen sisällyttämisellä sopimukseen, eli vaikuttamalla sopimuspuolen käyttäytymiseen ennakoimalla mahdolliset sopimusrikkomukset, voidaan ainakin lisätä mahdollisuuksia sopimusrikkomusten välttämisen suhteen.

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Aarnio, A. 1986. Lain ja kohtuuden tähden. Juva: WSOY.

ERMS Fimera Oy. 2008. Venäjälle ammattilaisen kokemuksen turvin. Kauppalehti: "Kansainvälistyminen – opas kasvavalle yritykselle" – ilmoitusliite. 20.2.2008. Sivu 8.

Hemmo, M. 2006. Sopimusoikeuden oppikirja. Helsinki: Talentum.

Hoppu, E. & Hoppu, K. 2005. Kauppa- ja varallisuusosoikeuden pääpiirteet. Helsinki: WSOY.

Kaasalainen, J. 2005. Venäjän liiketoiminnan perusopas. Helsinki: Suomalais-venäläinen kauppakamariyhdistys.

Koivikko, K. 2008. Riskit tunnistettava etukäteen. Kauppalehti. 20.2.2008. Sivu 13.

Kuorsalo, A., Susiluoto, I. & Valkonen, M. 1999. Venäjä ja rosvokapitalismin haaksirikko. Helsinki: Edita.

Moijanen, M. 2006. Kyllä minä myyn jos ostaja ostaa. JUHLAVENLA. Suomalais-venäläinen kauppakamariyhdistys.

Määttä, K. 2006. Oikeustaloustieteen perusteet. Helsinki: Edita.

Orlov, V. 1996. Yritystoiminta Venäjällä: yleiset oikeudelliset olosuhteet suomalaisen yrityksen kannalta. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Orlov, V. 2000. Venäjän sopimusoikeus: sopimuksen tekeminen. Eripainos Defensor Legis – lehden numerosta 6. Helsinki: Suomen Asianajajaliitto.

Orlov, V. 2001a. Venäjän sopimusoikeus. Helsinki: Kauppakaari.

Orlov, V. 2001b. Venäjän sopimusoikeus: sopimuksen tekeminen. Osa 3. Eripainos Defensor Legis – lehden numerosta 2. Helsinki: Suomen Asianajajaliitto.

Orlov, V. 2002. Venäjän uusittu kansainvälinen yksityisoikeus. Eripainos Defensor Legis – lehden numerosta 3. Helsinki: Suomen Asianajajaliitto.

Rautava, J. & Sutela, P. 2000. Venäläinen markkinatalous. Helsinki: WSOY.

Surakka, P. 2008. Laillisesti Venäjällä. Venäjälle ammattilaisen kokemuksen turvin. Kauppalehti: ”Kansainvälistyminen – opas kasvavalle yritykselle” – ilmoitusliite. 20.2.2008. Sivu 10.

Tiri, M. 2007. Venäjän liiketoiminnan perusopas. Helsinki: Suomalais-venäläinen kauppakamari.

Turunen, K. 2006a. Mahdollisuudet uhkia suuremmat. JUHLAVENLA. Suomalais-venäläinen kauppakamariyhdistys.

Turunen, K. 2006b. Naiset astuivat esiin. JUHLAVENLA. Suomalais-venäläinen kauppakamariyhdistys.

Turunen, K. 2006c. Suomalaisyrittäjillä loistava tilaisuus. JUHLAVENLA. Suomalais-venäläinen kauppakamariyhdistys.

Virallislähteet

Kauppalaki 27.3.1987/355.

OMJU 2004:3, 6 Venäjän oikeudellinen kehitys.

Siviilikaari (GK).

Venäjän federaation perustuslaki (PL).

Oikeustapaukset

Venäjän luoteisen arbitraatio-oikeuden päätös sopimuksen olennaisista ehdoista (Venla jäsentiedote 3:2006, Suomalais-venäläinen kauppakamari)

Sähköiset julkaisut

BOFIT. 2008. Venäjä-ennuste 2008–2010 [verkkodokumentti]. [viitattu 12.4.2008]
Saatavilla:<http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/4A43FE4D-909F-4A8A-ADBE-9318F296C49F/0/bve108.pdf>

Finpro (Seija Spiridovitsh). 2008. Venäjän maaraportti [verkkodokumentti]. [viitattu 2.4.2008]. Saatavilla <http://www.finpro.fi/NR/rdonlyres/7472069F-27E0-4044-BB0C-32631EDDE64D/9682/DRFRussiacountryreport080329sspf1.pdf>

Heimonen & Määttä. 1997. Johdatus oikeustaloustieteeseen [verkkodokumentti]. [viitattu 25.4.2008]. Saatavilla <http://www.helsinki.fi/~mheimone/verkko.pdf>

PK-RHa. Riskilajit [verkkodokumentti]. [viitattu 21.2.2008]. Saatavilla <http://www.pk-rh.fi/riskilajit>

PK-RHb. Sopimus ja vastuuriskit [verkkodokumentti]. [viitattu 21.2.2008]. Saatavilla <http://www.pk-rh.fi/riskilajit/sopimus-ja-vastuuriskit/mita-sopimusriskit-ovat>

PK-RHc. Startti riskien hallintaan [verkkodokumentti]. [viitattu 21.2.2008]. Saatavilla <http://www.pk-rh.fi/startti-riskienhallintaan/mita-riskienhallinta-on/>

PK-RHd. Työvälineet [verkkodokumentti]. [viitattu 21.2.2008]. Saatavilla <http://www.pk-rh.fi/tyovalineet/haavoittuvuusanalyysi-1/riskien-hallinta-kehittamistoimenpiteet>

UNCTAD. 2007. World Investment Prospects Survey 2007–2009 [verkkodokumentti]. [viitattu 2.4.2008]. Saatavilla http://www.unctad.org/en/docs/wips2007_en.pdf

WEF. 2007. The Global Competitiveness Report 2007-2008 [verkkodokumentti]. [viitattu 2.4.2008]. Saatavilla <http://www.gcr.weforum.org/>

